VIGILIA

SZERKESZTI

SÍK SÁNDOR

KORMOS OTTÓ
SÍK SÁNDOR
KERÉNYI GYÖRGY
BOHUNICZKY SZEFI
MAXENCE VAN DER MEERSCH
JAROSLAV DURYCH
MIHELICS VID
HETÉNY JÁNOS
írásai

1953 MÁRCIUS

Ára: 5 forint

XVIII. ÉVF. **VIGILIA** 3. SZÁM

TARTALOM

Oldal

Kormos Ottó: Tanúságtételünk a liturgia tükrében 113
Sík Sándor: A keresztút verseiből 120
Kerényi György: Kodály Zoltán és a magyar szentzene ... 123
Bohuniczky Szefi: Tandíj (Elbeszélés) 130
Maxence van der Meersch: Szent Teréz hite 136
Jaroslav Durych: A limai szűz (Regényrészlet) 141

SZEMLE

Sík Sándor: „Mint szomorkodók, mégis mindig örvendezők" 151
A kis út 154
Mihelics Vid: Eszmék és tények 156
Római Szent Franciska (március 9.) 165
Hetény János: Gyümölcsoltó 166

Felelős szerkesztő és kiadó:

Sík Sándor.

Főmunkatársak: *Mihelics Vid* és *Rónay György.*

Kiadja a Vigilia munkaközösség. Kéziratokat Budapest 4, postafiók 152. címre kell küldeni. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk vissza. Kiadóhivatal: Budapest, V., Kossuth Lajos-utca 1. A Vigilia postatakarékpénztári csekkszámla száma: 37.343.

Megjelenik minden hónap elején.

Ára: 5 forint.

A lapengedély száma: 7163/1947. T. M.

535 53 — Élet-nyomda Budapest, XI., Bartók Béla-út 15. F. v.: Bán Andor igazgató

Kormos Ottó

TANUSÁGTÉTELÜNK A LITURGIA TÜKRÉBEN

Az első világháború ezernyi csapása, kiábrándulása, elszegényedése megalapozta századunk vallásos életét. Az új vallásos szellemmel a régi forma, a barokkos-rokokós „csattos imakönyvek" és „ájtatosságok", a 17-18-19. század sallangos imamódjai is lassan elvesztették ízüket a hívek előtt. Természetes lett a vallásosságunk, és mind szélesebben tárult ki a kapu a névtelen és ismeretlen hívő előtt, hogy személyes élményével, belekapcsolódásával élje is azt, amit hisz. Megváltozott a szentbeszédek régi, mesterkélt módja. A liturgikus lelkiség lassan (közel három évtized alatt) egyházias, ortodox keretben meghozta első kis hajtásait. Az első pápai megnyilatkozások, a *Divino afflatu* és a zenei *Motu proprio*, a keresztény századok ős és hőskorára hívja fel a figyelmet: a modern lelkipásztorkodás ezekből merítsen tartalmat! Igy jutottunk el a szentignáci elvek egyikéhez gyakorlatban is: *vivere cum Ecclesia*, élni az Egyházzal.

A liturgikus mozgalom közelhozta egymáshoz a lelkipásztort és a hívet. Ezt a mélyebb kapcsolatban lévő közösségi életet nem lehet mesterségesen teremteni, mert csak ott születhetett és születik meg, ahol mélyebb katolikus élet is dobog. De hogy ez azután tanúságtételünkben milyen döntő szerepet játszik, azt Faulhaber bíboros bizonyítja, mikor azt írja: a liturgia több megtérést eszközöl, mint a prédikációk szóhalmozása. És ez a liturgikus mozgalom fogja azután a szociális papság egyik legnagyobb emberének, Sonnenscheinnak a dicséretét elnyerni, hogy a vallásos élet központjában nem a szó áll, hanem a misztérium, az imádás, az ima. Ha megállapításaink igazak, akkor rá kell döbbennünk, hogy a lelkipásztor és a nép életében a liturgiának eddiginél nagyobb részt kell biztosítanunk, hogy mégjobban megerősödjünk a krisztusi tanúságtételre.

Alábbi vizsgálódásainkban és gondolatainkban tehát — mindvégig teljesen gyakorlati célon — azt akarjuk meglátni, hogy a korunk világosságában élő papnak és napjaink lüktetésében élő hívőnek, miért kell a liturgia; hogyan éljünk a liturgia adottságaival és miképen alkalmazhatjuk azt egyéni, illetve közösségi életünkre.

Milyen szerepet játszik a mai lelkipásztor életében a Szentlélektől ihletett katolikus liturgia?

Ha a pap közvetítő (alkalmazott értelemben) az Isten és az emberek között, (1 Tim 2, 5) s ott áll kapocsként ég és föld között,

akkor ott kell állnia minden idők minden áldozatának középpontjában is. Naponta veszi körül az oltárt a papi szív meleg hivatástudata: második Krisztussá lenni, részesülni az Örök Főpap papságában, az Egyház nevében létrehozni a legszentebb áldozatot. De a pap egyúttal az emberek közül az emberekért (Zsid 5, 1) választatott, tehát nem csak magának, hanem övéi számára is él. Igy válik igazi lelkipásztorrá. Mert lehetünk plébánosok, hitoktatók, káplánok, mégsem lehet működésünk csak a hivatal, csak az iskola, csak a szervezés, hanem mindnyájan egyesülünk egyetlen munkában: hogy életük legyen és minél több legyen (Jn 10, 10). Ez pedig csak úgy lehet, ha a pap is töltekezik a titokzatos Krisztustest lelkével. Ha először magát kapcsolja bele a kegyelmi áramkörbe, azután — magán keresztül — híveit is. Ez a bekapcsolódás megint csak a hármas ősi úton haladhat: a szentmiseáldozat, a szentségek és az egyházi év útján.

A szentmise élménye

Egy kis könyvecskének volt a címe: Szentmiséd életed. Kis változtatással a papi élet jelszava lehet: szentmiséd = életed. Azt hiszem, nem lehetetlen állítás, sőt — talán egyetlen igazság ez: megértett és átélt szentmise az igazi papi lelkiség. Híveink lelki nevelésének is itt a sulypontja: megértetni velük a szentmisét. Legyen élő a pap és a hívő kapcsolata a szentmisén, beszéljük és magyarázzuk a szentmisét. Legyen vasárnaponként legalább egy úgynevezett liturgikus misénk. Szép, magyar kezdeményezés volt ezen a téren a budai Szent Szabina kápolna, ahol nemcsak szolgai utánzói voltak a Parsch Piusz-féle klosterneuburgi Betsingmesse-nek, hanem igyekeztek magyar elemeket is beleszőni. A legkisebb faluban is át lehetne ilyenné alakítani a szentmisét. Milyen öröm olyan vasárnapi, falusi nagymisét mondani, ahol férfiak és asszonyok százai felelnek latinul a pap Dominus vobiscum-ára. Nem kell sok ehhez: csak lelkes pap és lelkes kántor, aki vezeti a közösség énekét és imáját. Ilyen kis kezdeményezések is alkalmasak arra, hogy a hívő valóban érezze (de igazán csak kellő megmagyarázás után érezheti); a szentmise az én tanúságtételem, az én áldozatom, a mi tanúságtételünk és a mi áldozatunk: „a mi és az egész Anyaszentegyház hasznára", ahogy a szentmise szövege mondja. Alább még részletesebben akarunk erről a kérdésről tárgyalni, most azonban menjünk tovább és kérdezzük meg, hogy a lelkipásztor a hívek életébe hogyan viheti be a liturgikus tanúságtételt? Röviden válaszolhatunk: a kegyelmi és szentségi élet segítségével. Az a pap érti meg igazán az Örök Főpásztor szándékait, aki nem engedi meg, hogy hívei *habitualiter*, állandóan éljenek a halálos bűnben. Tehát, amint már írtuk: hogy életük legyen és minél több legyen!

A szentségi élet élménye

Élménnyé kell tennünk a szentségi életet a hívek számára. Egy kis emléklap, kissé fényesebb szertartás, összeszedettség, külszínreadás. Reméljük, hogy emelni fogja a szentségek kiszolgáltatásának élményszerűségét az új esztergomi *Rituále* is, amely hírek szerint már munka alatt áll.

Vegyünk egy példát. Az új nagyszombati szertartás keretében az éjszakai órában községünk temploma zsufolásig megtelt. A szertartást a szószékről is magyarázták, különösen a keresztség szentségének élményszerűségére utalva. Egy kisgyermek megkeresztelését is beiktattuk. Sok felnőtt mondta, hogy életében először látott keresztelőt, sokan pedig ha láttak is, most — a magyarázatok nyomán — értették csak meg, hogy mit és miért tett a pap. A szép élmény után könnyű volt megértetni a hívekkel, hogy csak igazán vallásos és vallási kötelességeit gyakorló katolikus méltó a keresztszülői tisztségre.

Ha a keresztelő nem lesz a templom félhomályában, ha néhány szentbeszédben, vagy keresztelés előtt szóban megmagyarázzuk, hogy miért a templomon kívül kezdjük a szertartást, akkor felejthetetlen marad még a kevésbbé vallásos emberek előtt is. Ha a bérmálás hosszadalmas várakozását már bevált példák szerint kellő lélekkel meg tudjuk oldani és levezetni, akkor majd érthetővé válik lassan a hívek között, hogy a bérmálás lényege nem a nagykorúság, az ajándék, hanem, amint régen a püspöki szertartáskönyv szerint avatták fel a katonát és a lovagot, most a Főpap kézrátétele által Krisztusnak, a katolikus tevékenységnek és tanúságtételnek a munkásai leszünk. Ha megmagyarázzuk, hogy a kenet szentsége telve van reménykedő gondolattal, akkor talán még a közömbösek is megértik, hogy nem a halál előtti utolsó pillanatokra, sőt azutánra kell hagyni azt, hanem előbb hívják az Egyház szolgáit. Vagy temetésnél: a latin szöveg és szertartás nehézségeit tartalmas imákkal és énekkel lehetne lendíteni; hiszen itt találkozunk talán a legtöbb közömbös emberrel

A Czapik-féle Betegellátó könyv és Temető-könyv úttörő ezeken az utakon, Természetesen még csak kezdet, amit a gyakorlati lelkipásztornak kéll majd kifejleszteni, jobbá tenni és az élethez még közelebb hozni. Reménlhetőleg a beigért országos *Preorátor*, a misén kívüli szertartások könyve is hasonló gyakorlatiasságot és életet fog lehelni.

S folytathatnánk: a primiciától a legegyszerűbb kis litániáig. Lelkét adja belé a pap, állandó célja az legyen: emelni akarok, tudatossá akarom tenni, amit már úgyis megteszünk. Csak így lehet szertartásainkban életet adni, így lehet valóban tanúságtétellé varázsolni minden liturgikus cselekményünket.

Az egyházi év élménye

Végül sok elméleti leírás és szószéken szépen elmondott kifejtés helyett tegyük valóban gyakorlatban is tudatossá az egyházi évet! Vegyük elő mindenekelőtt XII. Piusz pápa körlevelét, a

Mediator Dei-t, az utóbbi századok egyik legnagyobb pápai megnyilatkozását. Külön fejezet foglalkozik a Liturgia és az egyházi év viszonyával: „Amikor az Egyház a szent Liturgia által más és más időben elénkvetíti az Úr Jézus életének eseményeit, azt akarja ezzel elérni, hogy e hittitkokon elmélkedjünk, példát vegyünk és a megszentelődés e forrásából merítsünk. Amit ugyanis ajkunk hirdet, azt hinnünk is kell, amit pedig hiszünk, azt át kell vinnünk saját életünkbe és a közéletbe is". Ha a Liturgia valóban térdenállva elimádkozott dogmatika, akkor éppen a katolikus hitrendszer leggyönyörűbb igazságait tesszük tanúbizonyságunk központjává, hogy a szív bőségéből hirdessük ezt az igazságot. Ennek a körlevélnek elméleti gondolatai alapján akarunk néhány életből ellesett gyakorlati ötletet adni a tanúságtételt hirdető közös életnek.

Advent a pápai írat szerint „hő kívánság Isten után". Hangulatos Rorate-mise, szentbeszédekben Izaiás szövegeinek rövid, homiliai feldolgozása; vagy a szinoptikusok alapján: Jézus-várás (Szűzanya, stb.). — Karácsony: „benső és eleven kapcsolat a testté lett Igével". Ne legyen az éjféli mise csak szép hagyomány és jámbor szokás! A nagy keresettséget és az alkalom népszerűségét használjuk fel arra, hogy közelebb hozzuk az Oltárt és a híveket. A budai Szent Imre templomban például kedves szertartás van ezen az éjszakán, éjféli mise előtt. Egy pap lila palástban elénekli a martirológiumot magyarul. Utána a főkapuhoz megy ünnepi menet, ahol baldahin alatt ott a kis Jézus szobra, lepellel letakarva. A celebráns, odaérkezve leemeli a leplet, a szobrocskát a diakonusnak adja. A diakonus visszafelé indulva, kezében a kis Jézus szobrával háromszor intonálja közismert karácsonyi énekünket: „Dicsőség a magasságban Istennek". A szobor jászolbahelyezése után eléneklik Lukács evangéliumából a megfelelő részt és két hosszabb ima után kezdődik az éjféli mise. — Nagyhét: a szép szertartások mit sem érnek, ha a híveket nem kapcsoljuk bele. Olyan barkaszentelés, ahol a szentelés szép imáit értik; olyan nagycsütörtöki mise, ahol a közösség szeretetlakomája lesz az aznapi közösáldozás; olyan nagyszombat, ahol százával égnek a kis gyertyák a hívek kezében a keresztségi fogadalom megújítása alatt, ahol az éjféli mise után van a feltámadási körmenet: ezek valóban élmények, melyet még az évek is csak nehezen fakíthatnak ki ragyogó színükből.

Mindenütt mások az adottságok, mindenütt mást és mást kell kidomborítani, hogy valóban hitvallói legyünk a liturgikus tanúbizonyságnak. Két dolgot azonban ne feledjünk el: óvakodjunk a túlzásoktól, de arra is gondoljunk, hogy az egyházi év a legjobb vezetőnk Krisztushoz a szentségeken kívül.

Az egyén és a liturgia

Tóth Tihamér mondta, hogy a lelkipásztorkodás legtermészetesebb helye mindig a templom marad. Ezért úgy kell rendezni a papi életet és az istentiszteletet, hogy azok méltósága és örömteli hangulata a hívek lelkét magasba emelje és őszintén fakadjon a pap és a hívő ajkán a zsoltár: Örvendeztem, mikor mondták nekem: Az Úristennek megyünk hajlokába (121, 1).

Az egész liturgikus mozgalom célja a hívek szorosabb bekapcsolódása az istentiszteletbe. — mondta ugyancsak Tóth Tihamér. Valóban mindenképen váltóztatni kell azon, hogy a liturgia csak külső, barokkos, világiaktól messzeálló cselekmény legyen. A liturgiának meg kell hódítania az egyén lelkét, a tanúság szellemével meg kell hódítania a család szellemét s végül diadalra kell jutnia az egész hívő közösségben.

Hogyan tudnánk napjainkban adni valamit a liturgiából híveinknek, hogy az valóban tanúságtétel számba mehessen náluk? Tegyük imájukat az egyház imájává: ragadjuk ki őket az *én*-ből és helyezzük át a *mi*-be. Az örökös magunkért való imádkozásból indítsuk lelküket arra, hogy tudjanak az Egyház nagy és szent ügyeiért is lelkesedni imáikban. Tegyük az egyén fénylő napjává a szentmisét, lehetőleg gyakori vagy napi áldozással. Ismertessük meg a Szentírás szellemével. Adjunk beszédeinkben minél több Szentírást, dolgozzunk fel minél több szentírási könyvet.

Ismerek falusi plébánost aki évek folyamán híveinek már végigmagyarázta Máté és János evangéliumát, és a Korintusi leveleket. A liturgikus tanúságtételhez tartozik ez is? Szerintünk igen. Hiszen az ősegyházban sem volt másképen: megismerték az Irásból a történelmi Krisztust, hogy a szentségi Úr Jézus erejével a titokzatos Krisztus test méltó tagjai legyenek. Ma sem kell más és ma sem kell több híveink szentté tevéséhez.

A család liturgikus élete

A család szellemét is át- meg átszövi a liturgia tanúságtétele. Éppen a családi kör mutatja meg igazán, hogy nemcsak kenyérrel él az ember, hanem szeretettel, áldozatvállalással, engedelmességgel is. A katolikus családban meg kell találni Istent. Ha pedig Istent megtaláltuk, akkor könnyű szentcsaládi életet élni a családban. Hiszen az általános, szentpéteri papság révén (1 Pt 2, 9) a szülők a család papjai.

Az a kérdés, hogyan tudjuk a családot beleilleszteni a liturgikus tanúságtétel sodrába?

A Szent Család ünnepének könyörgése azt fejezi ki, hogy az Úr Jézus a családi életet kimondhatatlanul sok erénnyel szentelte meg. Ilyen kimondhatatlan nagy erény számunkra az az igazán bensőséges élet, melyet ugyanennek az ünnepnek a szentleckéje fejt ki (Kol 3, 12-17). Mindaz, ami ott fel van sorolva, két dologban csúcsosodik ki: a családi közös imában és a szülők papi hatalmában.

Lássunk néhány gyakorlati gondolatot: legalább közös esti ima, a szülői áldás felújítása, újabban közös családi szentóra. Végül: közös ünneplése az Egyház titkainak — közösen járulni a szentségekhez. Csak ilyen lelkület nevel manapság papi hivatást az Egyháznak. Első áldozás, bérmálás a keresztségi fogadalom megújításával járjon együtt és ne fajuljon vigalommá, hanem legyen az egész család lelki megújulása. Beteg-

ség idején merjünk bátran papot hívni és megnyugvással várjuk a halált. Így érvényesül a családi körben a halotti préfáció tanítása: az élet csak megváltozik, de meg nem szűnik. Nem győzzük eléggé hangsúlyozni a nagy liturgikus szerzők nyomán, menynyire fontosak a közös lelkiolvasmányok, főleg a szentírásolvasás.

A hívekben tudatossá kell tenni a szentpéteri papság hatalmát, hogy tudniillik ők is résztvegyenek a tanítás, kormányzás és megszentelés hatalmában. Tanítanak gyermekeket imádkozni, tanítanak életükkel, példájukkal. Kormányoznak tekintélytisztelettel, szigorúsággal és szeretettel. És szentelnek, mikor gyermekeiket megáldják.

A hívő közösség a liturgiában

Tagadhatatlan, hogy Aranyszájú Szent János liturgiájának — a keleti liturgiának — felépítése sokkal jobban kifejezi a nép közös részvételét és ezért ott az egész misét joggal nevezik liturgiának, azaz közös munkának. De ha a római liturgia közösségi gondolatát tárjuk fel, akkor is hasonló indításokat kapunk: hogy tudniillik a pap és a nép egy ünneplő közösséggé forr össze. A liturgia ebből a közösségből épít egyéniségeket. Mert benne feloldva szűkkeblűség, korlátoltság és elzárkózottság, és Jézus Krisztus által valóban felszabadulunk az *én* bilincseiből az isteni életre.

Igy gondolkodott az ősegyház is. Mikor a husvét utáni első szombaton az újonnan kereszteltek és bérmáltak a templomban az első pápa szinte első „enciklikáját" hallották (1 Pt 2, 1-10), levették a keresztelési fehér ruhát, hogy Krisztust öltsék magukra (Gal 3, 27). Tehát a liturgia tanítása szerint a keresztény Krisztus által lesz cselekvő része vallásunk áldozatának, de az egész liturgiának és az egész keresztény életnek is. Ezt is fejezi ki az aznapi mise könyörgése: ezek által a szentségek által szeretnénk az örök boldogságot elnyerni. Mert a liturgia nem öncél, hanem azt akarja, hogy az oltárnál megerősödött emberek kivigyék az életbe Krisztus igéit; hogy a katolikus tanúságtétel onnan induljon ki, ahová minden embernek meg kell térnie: Krisztustól.

Természetesen itt is, a közösség viszonyában is, legelső helyen a szentmise áll. Amit szólt a pap, az egyén, a család liturgikus életére, azt a közösségre is alkalmaznunk kell: közös részvétel és közös áldozat.

Emlékeztetnek a Szentatya szavaira a *Mediator Dei*-ből: A keresztény hívek értsék meg, mily nagy kötelesség, mily nagy kitüntetés számukra, hogy résztvehetnek az eucharisztikus áldozaton. Nem unottan, hanyagul... hanem odaadással és buzgalommal, hogy egybeforrjanak az Örök Főpappal... „Ugyanazt az érzést ápoljátok magatokban, amely Krisztus Jézusban megvolt" (Fil 2, 5).

A továbbiakban részletesen kifejti, hogyan vesznek részt a hívek a pappal egyesülten a szentmisében. Előadja a kérdés dogmatikus oldalát, azután áttér a tevékeny részvételt előmozdító eszközökre: a hívek válaszoljanak a papnak; lehetőleg abban a misében felajánlott és átváltoztatott kenyérrel áldozzanak; állítsanak fel egyházmegyei liturgikus tanácsot; a gregorián feleleteket tanulja meg a nép is; legyenek képzett és gondos ministránsok és így tovább.

A plébánia élő közössége

Még egy fontos terület van, ahol találkozik a közösség és a liturgia: az élő plébániai közösségben.

A kartotékok és egyesületek plébániája, most már látjuk, nem időtálló. Az igazi plébánia élő közösség: maga az Egyház, csak kicsiben és egészen hozzánkfűződve. Ismerjük a husvéti idő sokszor olvasott evangéliumát, ahol Jézus a szőlőről és a szőlővesszőről szól (Jn 15, 5 skk). A gyökér Krisztus, a hajtás a hívek, az egész — az Egyház. Egybefoglal minket mindenekelőtt a kegyelmi élet. Élen áll a lelkipásztor: Isten titkainak sáfára (1 Kor 4, 1), azután a család következik a házasság szentségében. Ez a forrása a plébániák életének, innét emelődik fel a szentjánosi gondolat szerint a test ösztönének fia *(ex voluntate carnis)* az Istenből születetté *(ex Deo natus)*. A keresztségben ujjászületést nyer a keresztény család, az Oltáriszentségben napi táplálékot, bérmálás kegyelme megerősít az élet viharaiban. A gyónás és a kenet szentsége botladozó, gyarló emberségünk vígasza és erősítője.

Természetesen a plébánián is a szentmiseáldozat a közösség központja: ez világítja be a közösség életét. Ebben az áldozatban a plébános valóban második Krisztus, hiszen ott áll közbenjáróként nyájáért. De életével a szentségek kiszolgáltatója és a közösség szolgája is, aki nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem, hogy ő szolgáljon és váltságul adja életét sokakért (Mt 20, 28).

A hívek közössége pedig belekapcsolódik papján keresztül az élő Krisztustestbe s így lesz „egy test, egy lélek". Természetesen ez csak úgy lehet, ha a plébánia sugározza kifelé a közösség erejét. Ennek az erőnek a szentáldozás a forrása és csak ott van igazi Krisztus szerinti közösségi élet, ahol a tagok Jézusból merítenek az élet küzdelmeihez. Itt látni, mennyire egybekapcsolódik a liturgikus mozgalom és a szentáldozás kultusza. Mindkettő egymást emelte és támogatta mostani megerősödéséig.

Adják meg a fentieknek az apostoli jóváhagyást a Szentatya szavai: Törekedjetek arra,... hogy szó szoros értelmében szent cselekménynek lehessen nevezni azt, amelyben a pap, mint a plébánián rábízottak lelkipásztora, híveivel egyesülve adja meg az örök Istennek az őt megillető tiszteletet...

Sík Sándor

A KERESZTÚT VERSEIBŐL

V. Stáció

Cirenéből jött, messze földről,
Munkából jött, az anyaföldről,
Mindenképen a föld fia.
Kényszerítették,
Hogy véghezvigye boldog tettét:
Segítsen az Isten Fiának
A keresztet hordoznia.

*

Jött a szántóföldről, az áldott mezőről,
Éppen hogy elfogyott a munka kezéről,
A réti virágok, a szelíd olajfák
Voltak a társai, azok vigasztalták,
Azok is biztatták kövér esztendővel,
Földekben, fiakban áldott jövendővel.
Egyébre, nagyobbra vággyal sose mérte,
Tartotta a Törvényt, az Urat dicsérte,
Izrael reményét várta türelemmel:
Ábrahámnak igaz fia, igaz ember.
Ha a hév nap után a hűvösön este
A sok kicsi szájnak kenyerét megszegte,
Boldogabb, békésebb ember nem volt nála.

És most megragadják s borzadó vállára,
Melyen még az egész nap terhe ott reszket,
Rárakják a térdet csuklató keresztet.
Tiltakozott előbb, küzködött, kiállott:
Mi közötök hozzám? mi közöm hozzátok?
Nem vagyok én rabló, lator, útonálló,
Rendes ember vagyok, dolga után járó.
Sohasem volt nékem életemen által
Semmi ügyem-bajom semmi hatósággal.
Azt sem tudom, mi ez, hogy így összeesődül
Ez a tenger népség városból, mezőről?
S ez a boldogtalan! — Dehát a dolgotok
Tegyétek! — mit bánom! — csak engem hagyjatok.

Így a cirénei, de hiába morgott,
Nem állta végül is a szíszegő ostort,
Vállával alája feszült a keresztnek,
Szétnézni alóla csak azután kezdett.

Miféle menet ez? Kik ezek a népek?
Szíriai rongynép, római pribékek,
Szitok a szájukban, a kezükön korbács.

Utánuk sereggel a templomi szolgák.
Nyomukon kövesült orcával lépdelnek
Méltóságos vének, papi fejedelmek,
A vérmocskos utat seperi, sodorja
Köntösük aljának kétaraszos bojtja.
Körüskörülöttük fenekedő zajjal
Mind az egész város szemete, legalja.
Csikorgó fogakkal, köpködve, sziszegve
Az öklüket rázzák ezren amaz egyre,
Kit veszteni visznek a Golgota hegyre.

Ki ez a férfiú? Simon odafordul.
Épen most rángatják ujra fel a porból.
Feláll, — egy pillanat, csak egy, a szemébe,
Jézus Simonéba, Simon az övébe:
Veti neki vállát máris a nagy fának,
Megyen a Jézussal, föl a Golgotának.

X. Stáció

Nap, hunyd le szemérmes szemed.
Forduljatok el, éai szellemek.
Meg ne lássátok őt,
Letépték anyja-szőtt mezét,
Leszaggatták varratlan köntösét,
S most itt áll, ország és világ előtt,
A zokogók és röhögők előtt,
Az Ember Fia, meztelen.

Hát én, Uram? Mi lesz velem,
Ha eljön egyszer ama nap,
Mikor lábunkhoz omlanak
Az ember-szőtte fátyolok,
S úgy, csupaszon bámul reám
Az emberiség, a kaján
És a kíváncsi angyalok,
És meglátják, hogy ki vagyok!

*

Ki is vagyok, én Istenem?
Feleljetek, te száj, te szem,
Te arc, te mell, lábam, kezem,
S amelynek úgy kedvét kerestem,
Szárnynevelő föld-férne, testem,
És börtönöm és kalodám
És titokzatos palotám
És templomom, felelj nekem,

Te Isten képe s állaté,
Hogy az é n v a g y o k te vagy-é?

És hallom minden pillanatban
A választ, vérben, szívben, agyban:
„Igen" — lükteti egy ütem,
A másik azt dobogja: „Nem."

*

Hát hullj le rólam, test-lepel,
Te testen-túli én, felelj:
Külsőm izgalmas belseje,
Vizeim rejtett kútfeje,
Repülőgépem repülője,
És szél is, szárnyam emelője,
Te áramtalan huzalon
Álmatlan izzó fény-neon,
Nem vér, és mégsem vértelen,
Hústalan-húsos é r t e l e m,
És te, szuverén hatalom,
Ki ösztönt, gondolatot, gondot
Elfujsz és mosolyogva mondod,
És ki se mondod: a k a r o m!
Lélek, tudat, szellem, titok:
Te vagy-e aki é n v a g y o k?

S a fénytelen, hangtalan éjből
Sugárzik a válasz a mélyből:
„Én én vagyok, én te vagyok:
Te nálam kisebb és nagyobb."

*

A kisebb most némuljon el,
Az szóljon, ami énekel:
Dallam, imádság, szerelem:
Ami van is, de nem is ú g y van,
Az életen innen és tulnan,
A véges arcú végtelen:
Én pontnál pontabb centrumom,
Mi vagy? — honnan vagy? — nem tudom,
Mégis, mégis tőled remélem,
Hogy libegő mécsláng személyem
Megsejti egyszer, ki vagyok.

„Vetkezd le éned, s megtudod!"

*

Ó meztelen Krisztus a hegytetőn,
Légy irgalmas vetkeztetőm!

Kerényi György

KODÁLY ZOLTÁN ÉS A MAGYAR SZENTZENE

Eredetiség, a képzelet teremtő ereje, a régi szabályokból való kiszabadulás jellemzi Kodály Zoltán valamennyi művét.

Leginkább természetesen a főműveket, s köztük elsősorban a *Psalmust.* Ez az az alkotás, amelyről még a legregényesebb lelki alkatú hallgató is elismeri, hogy zseniális. Valóban az, már az előmunkálatok legelső lépésétől, a szöveg felkutatásától kezdve. Általánosan elismert tény, hogy Kodálynak remek énekszövegei vannak. Megcáfolja a régi, de ma is mindenfelé hallott zeneszerető-panaszt, hogy: nincsen jó szövegkönyv. Kodály nem vár mástól, maga lát neki a szöveg megkeresésének. Nem sajnálja a fáradságot: felkutatja régi századok irodalmát, így talál rá a *Psalmus Hungaricus* szövegére; ujra fordítja a szentírást, így alakul a *Jézus és a kufárok* szövege; ismeri a népköltészet legrejtettebb emlékeit is, ennek köszönhetjük a *Jelenti magát Jézus* énekét; nem idegenkedik ismeretlen, kezdő költők műveitől sem, így fedezi fel a gyermek Weöres Sándor versét, az *Öregek*et.

A *Psalmus Hungaricus* csodája, hogy úgy hat, mint egy falfestmény: az első pillanatban, a bevezetés első hangjaival megragad és elvarázsol bennünket. Legelső dallamával feltárul előttünk — gondoljuk meg, hogy ez a legnehezebb zeneszerzői feladatok egyike — egy *egész, távoli kor,* a 16. század ódon, nehéz levegőjű, bibliai panaszoktól súlyos, testvérharcokban elkeseredett, a gazdagok, rossz barátok gonoszságát sínylő, de az Isten igazságában márványkeményen bízó magyarjainak világa. S történik mindez Kodály saját dallamaival, egyetlen hangnyi átvétel nélkül annak a letűnt kornak zenéjéből. A *Zsoltár* vérző-koszorús szépsége magányosan, elődöt nem keresve, folytatást nem remélve áll és jelenti a magyarságot, azt az árvát, magányost, amelyről a költő ezt írta:

Ha nem születtem volna is magyarnak,
e néphez állanék ezennel én,
mert elhagyott, mert a legelhagyottabb
minden népek közt a föld kerekén.

*

A *Budavári Te Deum* éppen ellentétes ezzel a hangulattal. Ez a latin szövegű egyházi zene bele akar kapcsolódni a hagyományba és folytatni akar. Az emlékezés zenéje, amely megillető-

dött lélekkel fordul a nagy elődök alakja és művészete felé. Az esztergomi bazilika távoli képe, a koronázó Mátyás-templom festett gótikája, történelmi zászlók, magyar nemesség, ünneplő sokaság, s egy nagyszerű, nemes arcél merül fel előttünk, Liszt Ferencé, aki egykor, közel száz évvel ezelőtt — „hangok nagy tanárja" — dalt zengett nekünk, magyar sujtásos, szívmegdobogtató éneket. A dallam elhalt, a vezénylő pálca lehullott, nem akadt utód, aki folytassa. Az első, aki Liszt nyomdokába mert és tudott lépni, Bartók volt, a Kossuth-szimfónia szerzője. A Mátyás-templom Liszt Ferencének a férfikor deléhez érkező Kodályra kellett várnia. Liszt hódító zenét írt, a külföldet akarta ámulatra gerjeszteni a magyar zene szépsége előtt. Ezt a magabiztos, diadalmas európai hangot Liszt után először Kodály üti meg, Az elnyomó mohamedán imperializmus vereségének, Budavár visszafoglalásának márványnál szebb, ércnél maradandóbb emléket állított.

*

Kodály *miséje* első alakjában ezzel a címmel jelent meg: *Csendes mise orgonára*, s csak később vált belőle *Missa Brevis tempore belli*, nagyvegyeskarra és zenekarra. Mi vajjon a magyarázata e különös alakulásnak? Úgy gondoljuk, Kodály tervei közt nem szerepelt egy olyanfajta nagymise, amelyet koncertműsorra lehet venni. Ő csak Istennek akarta írni miséjét, fiúi bizalommal fordulva ahhoz a jó atyához, akiről egykor ezt énekelte: „Te azért, lelkem, gondolatodat, — Istenben vessed bizodalmadat. — Rólad elvészi minden terhedet — és meghallgatja a te könyörgésedet." Ezt a gondolatot tovább lehet folytatni, beleolvasztva a Kyrie és Credo szövegébe, de el lehet mondani szavak nélkül is, magányosan, az orgonán. Kodály ez utóbbit választotta. De még csak nem is a nagy bazilikák orgonájára gondolt, hanem a kis kápolnákéra. Egy beszélgetésből véljük tudni ezt, egy éppen húsz év előtti nyilatkozatból. Idézzük a Magyar Kórusban megjelent szöveget: „Az imént — mondja Kodály — egy kis kápolnában voltam, kint a város szélén. Talán ismeri: ahol azok a szép üvegfestmények vannak. Elnéztem ezeket a nagy, színes ablakokat, ahogy az esti napfény átszűrődött rajtuk s arra gondoltam, hogy mégse olyan utolsó kor ez a mai (1932-ről van szó), ha ilyen gyönyörű alkotások megvalósulhatnak benne és bejuthatnak a templomba. De aztán, ahogy az oltárra néztem, az egyszerre lehűtött. Az esti fényben tündöklő, remekművű üvegfestmények alatt kontármunka állott, készen kapható, gyári ízlésű oltár, amilyent egy egyházipari cég tucatjával szállít. S ekkor hangok ütötték meg fülemet. Megszólalt a harmonium. De nem az üvegfestmények, hanem az oltár stílusában." Kodály orgonazenéje ennek a kápolnabeli, ismeretlen kántornak és szerte az országban a többi ismeretlen kisvárosi orgonásnak, falusi kántornak szól: *ezt* ját-

szátok, és olyant, ami ezzel egyértékű! Hagyjatok föl a kontár rögtönzéssel, vessétek le a gyári ízlést, emelkedjetek fel a nagy mesterek üvegfestményeinek stílusához!

•

Amint a nagyzenekaros, magával ragadó hanghatású nagymise mögött szerényen meghúzódik mindennapi kenyér-ízével a hétköznapok csendes orgonamiséje, úgy vonja meg magát a nagyszabású, ünnepi *Pange lingua*-kantáta mögött az öt kis *Tantum ergo*. Amaz — a *Pange lingua* — is Jézus tiszteletére készült, de mindmáig csak világi hangversenyeken volt hallható. Az egyszerű vasárnapok számára túl nagy egy kantáta, oda a rövid, két szakaszos himnuszra van szükség: ilyen a *Tantum ergo* és *Genitori*. Kodály öt ilyent írt, még pedig öt különféle stílusban, vagy, ahogy Bárdos Lajos gondolja, a keresztény zene öt egymásra következő évszázadának stílusában. Az egyik gregorián-szerű, egy másik a reneszánsz felelgetős modorát idézi, a harmadik pásztoréneket utánoz 17. századi hangzatokkal, a negyedik hangszeres ihletésű, késő-barokk ízlésű, s végül egy utolsó tündéri zene, amelyet mi, a legújabb korbeliek vallhatunk magunkénak. Mind az öt Kodály művészetének remeke. A stílusoknak, az ízlésnek nagy mestere bizonyára arra gondolt, hogy a *Tantum ergo* nem önálló zene a templomban, hanem tulajdonképen záróének, amelynek az istentisztelet zenei előzményeihez illik alkalmazkodnia; ennek a stílusegységnek szolgálatára foglalta zenébe ugyanazt a szöveget ötféle módon.

A nagy *à capella*-művek közül legnagyobbra tartjuk a kettős énekkarra írt karácsonyi kantátát, az *Angyalok és pásztorok*at. A téma — maga is különlegesen szép népi ének — mindig új és új zenei köntösben lép elénk. Egyszer friss léptű induló, máskor egymásbavágó imitáció, az útrakelni készülő pásztorok mozdulatai és szavai szerint, végül, felséges harmadik részében, ahol az eddig külön éneklő két kar egyesül, az angyalok diadalmas glóriái közt a fényözönben felmagasztosul a pásztorok dala is és egybeolvad a sugárzó lelkek boldog énekével. Ez a fejezet valósággal drámai színpadra illő felépítésű. A pásztorok szorgos készülődése közben váratlanul, távolról, lehellethalkan felhangzik a *glória* s meg-megszakadva árad a végső *fortissimo* kizengésig. Ez alatt megtörténik a pásztorok zarándokútja, követet küldenek előre, az a sietségtől szinte lélekszakadva beszámol a látott csodákról; közben megfordul a csillagos ég felettük: a végig egyetlen hangon hangzó glória új és új akkordoknak mást és mást jelentő hangja lesz. Egy ősi egyszerűségű, de hihetetlen feszültséget keltő modulációval végre feltárul a betlehemi barlang és felzendül az angyalok és pásztorok elragadtatott, harsogó hangzatokat hömpölyögtető himnusza.

A *Jézus és a kúfárok* ismét a falfestményekkel rokon kórusok közé tartozik s talán legképszerűbb Kodály valamennyi műve között. A széles ívű bevezető nyomán látjuk a Jeruzsálembe felmenő Jézust, elénk tárul a templom előcsarnokának vásári sokadalma, látjuk (mert reálista képszerűséggel előttünk festi meg Kodály) a terpeszkedő pénzváltókat, a barmok kavargását, majd a cselekmény központi jelenetét: amint kötélből ostort fon és kihajtja a kúfárokat. Itt van a történet csúcspontja. A zeneszerző azonban, aki eddig elbeszélő módjára leírta a cselekményt, aki festő módjára freskóban állította elénk a látnivalókat, most a lángész egy villanásával felkap egy szót, Jézus felkiáltásából: „Ti pedig mivé tettétek? *Rablók* barlangjává!" s beleveti a sokaság tengerébe. A szó, mint a vízbe vetett kő, gyűrűkben hullámzik, egyre szélesebb körökben; már csak kezdete hallatszik, amelyet a szenvedélyes hangsúly ragad magával: „Rablók... rablók..." A távolodó hangoknak ez a remek ábrázolása a zenemű kidolgozásának szerves része is egyúttal, átvezető lejtő a viharos tetőponttól a kibékítő befejezésig: „Mivel hogy az egész sokaság rajta csüng vala s úgy hallgatták őt..."

A Kúfároknak a *távolodást* megfestő képe mellé illesszük oda a *Vízkereszt*et; ebben a kórusműban ugyanis Kodály felfedezte a *közeledés* zenei ábrázolását. Az első versszakok a helyszint festik, az ádvent homályát, majd a csillag kigyulladását. A három király útnak indul: a zene szép kánonban festi az egymás mögött lovagló királyokat. Egyszerre, amikor odaérnek, ahol a csillag megáll, s ahol mi is vagyunk, a bölcső körül, a három király az előtérbe lép és alakjuk megnövekedik. Hogyan tudjuk meg ezt? Úgy, hogy dallamuk hirtelen még egyszer olyan lassúvá, szélessé válik: csak az arcok és a kezek látszanak, amint hozzák az aranyat, tömjént és mirrhát. „Három szent böles hozza a szivét, hozza a váró nemzetek hitét."

*

Öröm és gyönyörűség volna végigmenni Kodály többi kórusán is, szemlélni, mint gazdagítja negyműveltségű mesterünk távoli tájak, régi korok remek dallamaival a magyar kórusokat (ilyen az *Első áldozás*, és a francia dallamú *Ádventi ének*), ujra átélve a gregorián ihletéséből fakadt, leányhangú *Ave Mariát*, a zordabb szépségű három nagy *Genfi zsoltárt*, ezek magyar testvérét, a *Semmit ne bánkódjál*-t, a *Szent István király énekét*, amelyet kiszabadított multszázadbeli, méltatlan köntöséből és stílusos, ókeresztény dallamba és remek karénekbe öltöztetett. Igaza van annak, aki azt állítja, hogy Kodály művészetének nagyobb, jelentősebb része egyházi zene. De igaza van annak is, aki megkérdezi: „Mit jelent Kodály esetében ez a szó?" Hol a határ nála egyházi és világi zene közt? Gondoljunk csak olyan

remekművekre, mint a *Pünkösdölő*. Mintha magából a templomból áradna az énekkar kezdő dallama: „A pünkösdnek jeles napján Szentlélek Isten küldeték..." Ünnepi harangok kongatnak, gyermekseregek vonulnak fel, a dal egyre vidámabb lesz; még hallunk valamit szent Jánosról, aki „felállott és meglátott egy várost", de a folytatás már belevész a tánc világi ritmusába: „Mi van ma, mi van ma, piros pünkösd napja." Mint akik a mesék erdejét járják Bartók *Cantata profánájában* és „szép hídra találtak, s erdő sűrűjében szarvasokká lettek": így változik át szinte észrevétlen az „egyházi" ének „világi"-vá. De a fordított útat is megtaláljuk Kodálynál. A *Lengyel László* versengő gyermekjátékkal indul és egyenesen elvezet a Boldogasszony kis kertjébe, az imádság átszellemült hangzatain.

Felmerül a kérdés: vajjon véletlen-e Kodály zenéjének ez a különlegessége? Mintha *ő maga* nem akarná szétválasztani műveit. Nem is választja szét. A Kodály kórusok össz-kiadásában nem találjuk meg (mint a régi szerzőknél szokás) a művek kettéosztását egyháziakra és világiakra. Talán éppen ezt akarta: lebontani a tüskefalat... vagy éppen visszamenni az őskeresztények, az első Jézus-hívők názáreti világába... Amikor világi dal és zsoltár békésen megférték egymás mellett és egyik ének a másiknak adta kölcsön dallamát.

Kodály, aki remekművű dalaival, kamarazenéjével indult útnak, csak akkor jutott el oda, hogy az egész ország felfigyelt rá, amikor az első gyermekkarok felzendültek az iskolások ajkán. Hiábavaló lett volna a nagy népdalgyűjtemény, hiába készültek volna a nagy tanulmányok a felfedezésről, a felszín alatti igazi népzenéről, ha nem történik meg a döntő lépés: a gyermekeket, az iskolát meghódítani, az alapokon elkezdeni egy zenei műveltség felépítését. Ez a nagy lépés sikerült. Ha a harmincas évek elején meg akartuk mutatni valakinek zenénk haladó hagyományait, zenei világunk élő, pezsgő életét, csak a Kodályt éneklő gyermekkarokat mutathattuk meg neki. E kórusok között már akkor ott szerepelt a *Jelenti magát Jézus*, az *Ujesztendőt köszöntő*, s néhány hasonló társuk. Ha valaki akkor így szólt volna: „Milyen remek egyházi zene ez!" — maguk az énekesek néztek volna rá értetlenül. Az énekesek is, mások is. Igen, mert ezek az énekek már annak a világnak előhangjai, amely feloldja az egyházi s világi merev ellentétét. Az *Ujesztendőt köszöntő* témáját Kodály nem szerezte, csak gyüjtötte és karművet formált belőle: mi mindenestül neki köszönhetjük, nélküle vagy nem ismernénk, vagy vakon mennénk el csodálatos, hullámzó, lebegő, hajlékony dallama, újszerű ritmusa és szövegének szépségei mellett, melyekhez hasonlót egyik népénektárunkban sem találunk. Így jutunk el Kodálynak ahhoz a munkakörhöz, amelyben nem csak az énekkarok választott népe, hanem az egész munkás ma-

gyar nép számára végez mély szántást egy jövendő, gazdag virágzás, bő aratás elé.

Aligha kétséges, hogy egyik legnagyobb, mindenesetre legtöbb rétű munkáját az új népénektár megteremtése alkalmával alapozta meg. Harmat Artúr és Sík Sándor nagy művének, a *Szent Vagy, Uram!* orgonakönyvnek szerkesztői előszava ezt írja erről: szükségessé vált

„régi énekkészletünk ma hozzáférhető teljességének felkutatása, dallamainak megfejtése, megválogatása, a hibáktól való megtisztítása, illetve a változatokból kiegészülő restaurálása. E túlontúl súlyos munkához a szerkesztők régi magyar zenénk legjelesebb tudósának, Kodály Zoltánnak közreműködését kérték ki. Kodály a magyar egyházi népéneknek megbecsülhetetlen szolgálatokat tett, amikor nagyszerű, szinte csalhatatlan zenei megítélésével, ízig-vérig magyar érzésével aktív segítséget nyujtott. A régi dallamoknak gyüjteményekben közölt formái Kodály közreműködésével autenticitást nyertek."

Ez a szolgálat azonban, bármily nagyszabású is, csak egyik része a munkának. A dallamok hibás hangjainak eltávolítása után az időt nem álló dallamok, csekély értékű és magyartalan énekek eltávolításának kell következnie. Kodály Zoltán így nyilatkozik erről:

„Az új népénektár nagy lépéssel vitte előre a dolgot, De ez csak az első lépés A munka nincs befejezve. Abban az időben, amikor a magyar szellem kimerülten, védekezésre képtelenül zsibbadt, az idegen, többnyire selejtes német dallamok özöne elárasztotta a templomot is, csak úgy, mint a világi életet. Ezek az idegen énekek hosszú időn át annyira otthonosakká váltak a templomban, hogy most nem lehetett valamennyit gyökeresen kiirtani. A templomi szolgálat folytonosságára való tekintettel maradt meg oly sok belőlük a *Szent Vagy, Uram!*-ban. De minden alkalmat fel kell használni és lassan, fokozatosan helyettesíteni őket szebb, magyarabb dallamokkal."

Kodály bizonyára kivenné a részét a tisztogatásnak ebből a munkájából is, ha rákerülne a sor. Eddigi munkájáról és hatásáról pedig beszédesen tanúskodik a már alatta nevelődött nemzedék. Mi még harminc-negyven évvel ezelőtt úgy énekeltük az „Áldozattal járul hozzád"-ot, hogy nem ismertünk nála jobbat. A mai gyermek azonban, aki énekelte Kodály *Pünkösdölőjét*, az *Angyalok és pásztorok*at, a *Jelenti magát Jézus*t, vagy akár csak valamelyik egyszólamú éneket a Kodály-fémjelezte dallamok közül, visszaesésnek, süllyedésnek érzi, ha azok után lapos, prózai, száraz, osztrák-cseh éneket kell énekelnie a Zsasskovszkyak hagyatékából. Az itélkezésnek, a választásnak ezt a biztonságát, az ízlés tisztaságát Kodálynak köszönheti a mai nemzedék.

*

A nagy Bartók-Kodály viharok idején, amikor a legtekintélyesebb katolikus folyóirat indított támadást Kodály ellen, a vád egyik pontja így hangzott: „A kodályos Szent Vagy, Uram!" A „vádat" kivédeni nem volt nehéz, hiszen Kodály nem komponált az énektárba egy dallamot sem, nem írt az orgonakíséret-

be egy fia-összhangot sem. De aki ezt akkor kimutatta, elfelejtette hozzátenni, hogy „sajnos!" Mintha helyes volna, hogy megjelenik egy énektár legnagyobb énekalkotó művészünk életében, a művész egyetlen dallama nélkül! Mintha nem volna az egyház parancsa: *cantate canticum novum!* Háromszáz esztendővel ezelőtt, Kisdi Benedek korában nem volt zenei lángelméje a magyarságnak. Az ő *Canthus Catholicijában* mégis a dallamoknak csak kis része felett találjuk csak ezt a felíratot: *Régi ének.* Milyen élmény lehetett az akkori énekeseknek annyi friss, új éneket megismerni, megszeretni! Milyen élménye volna ez a maiaknak is!

Kodály zenénk lángelméje; s ha megismerhettük munkásságát, lehetetlen más következtetésre jutnunk, mint hogy ebből a számunkra végtelenül értékes termésből semmit elveszni ne hagyjunk. Vegyünk csak egy olyan dallamot, mint a *Villő.* Azt látjuk, hogy ez ismét egyike Kodály kedves énektípusának: egyházi és világi egyszerre. „Ez ki háza, ki háza? Jámbor Gál János háza! *Kirelejszom!*" A dallam s a refrén nyilván egy ősi litániának emlékét őrzi. A dallam szépsége nem engedte, hogy elpusztuljon: a világi művészet befogadta az egyházi éneket és fenntartotta a mai napig. De következhet-e ebből az, hogy most már a templom tagadja meg régi énekét? Olyan gazdagok volnánk remek dallamokban? Nem kellene-e felvenni feladattervünkbe, hogy költőink írjanak a *Villő* dallamára szent szöveget, állítsák helyre a Kirelejszommal végződő sorok épségét?!

Örömmel és elismeréssel állapíthatjuk meg, hogy a *Szent Vagy, Uram!* népénektár énekeinek legújabb kiadása, a Werner Alajos előszavával megjelent *Hozsanna* már felvette a Szent István király énekét, az „Ah, hol vagy, magyarok"-at Kodály dallamával, egy másik egyházi énekeskönyv a *Psalmus* szövegét, Kecskeméti Végh Mihály zsoltárát vette fel énekei közé Kodály dallamával.

Azt mondhatná valaki; nem ez a hagyományos útja egyházi énekek teremtődésének. A népénektárak dallamainak szerzői ismeretlenek. Valóban kivételes, hogy egy dallam szinte a szemünk láttára kerüljön be szerzője művéből a templom énekeskönyvébe. Irányítsuk hát figyelmünket a másik, a lélek és a történelem mélyén rejtélyesen kanyargó útra.

Igen, Kodály itt áll közöttünk és hozzánk lép. Mennyi dallam van szövegtelenül, de éneklésre szánva! Hány dallama indult meg máris a templomba vezető úton: hogy csak az ismertebbeket említsük: *Boldogasszony köszöntője, Kelj föl ezüst karddal, Tücsök szól a zsenge fű között, Hol legeltetsz égi pásztor? Búza, aranyszemű búza, Hírül hozta az angyal.* S mennyi van még tisztán, hajnalra kinyiltan, mintha a templomkertben fakadt volna, várva, hogy a kertész gondozó kezéből az oltárra kerüljön!...

TANDIJ

Irta Bohuniczky Szefi

Ezerkilencszáznegyven tele nehéznek igérkezett. „Három év" című regényem már sorba járta a nagyobb kiadókat és szép elismerő lektori jelentések után visszaérkezett hozzám. Legutóbb egy kisebb kiadóhoz küldtem el, innét aztán férfinak címezve érkezett vissza, megszégyenítő, kezdőnek szánt, vállveregető levéllel. Ekkor elszántuk magunkat: pesti lakásunkat kiadtuk és Balatonujhelyen, Siófok közvetlen szomszédságában béreltünk egy kicsi, olcsó házat. Nem volt nehéz: kívántam a vidék téli színeit. De kifogtuk! Emlékezetem szerint ez volt a legkeményebb tél. Még március végén rendületlen keménységgel álltak a magas hóbástyák; a komor fehér és palaszínek közé csak az alkony kevert némi kedves rózsaszínt.

Lassan tavaszodott. Április későn kezdte az olvadást és még hallgattak a békák. A hónap végére harsogó színek éledtek. Gyerekhad csobogott a sárban, gyáva legyek mászkáltak az ablak párkányain és sétáink után megteltünk illattal, aromákkal, reménnyel.

Egy ilyen alkonyatban érkezett hozzánk édesanyám. Úgy vágtatott a kerten keresztül, mintha a tavaszi széllel versenyezne. Elferdült kalapja alatt a kontya leesett, a szeles nyargalásban egyik cipőjében felbomlott a szalag. Az ablakból néztem, míg köti a szalagot; láttam, a késleltetés ingerli s nyomban kitaláltam: nagy hír repes benne.

— Gyerekeim, ne szomorkodjatok: itt a szerencse! A fürdőtelep bizományi pavillonjának nincs gazdája: rátok gondolnak.

Az uram felcsillanó szemekkel nyomban tárgyalásba bocsátkozott. Csak egész halkan mondtam: „Lehetetlen." Anyám meghallotta:

— Miért lehetetlen? Azt hallottam: aranybánya! Négy hónapig dolgoztok, utána pihentek. Te tovább írhatsz.

Az „Asszonyok és lányok" című regényemet írtam éppen. Magam se értem, hogyan történt: egyszerre sírva fakadtam.

— Micsoda dolog ez? — szólt anyám szigorúan. — A munka nem szégyen, de a kétségbeesés az! Kauciót kérnek, már megbeszéltük: jót állunk értetek.

Ennyire készen volt. Anyám minden szavához jókedvet préselt, nagyokat nevetett. Mindig ilyen volt, nem engedte, hogy terveit apróságok késleltessék. — Áz kell, hogy áradjon a remény! Trafik, hirlapok, könyvek, édesség és minden lesz a pavillonban, amit elsétáltukban megkívánhatnak a nyaralók — mondta csengőn, boldogan. De rám nézett és elszégyelte magát. — Majd elmúlik a nyár — mondta és kis pihenés után szomo-

rúbb lett: — Én már tudom, hogy egyszer minden elmúlik, és milyen gyorsan. Te azt hiszed, nem értelek meg... jó, jó...

Legyintett. Összenevettek az urammal. Úgy éreztem, ellenségeim. Semmi szín alatt sem akartam kereskedő lenni. És mégis május derekán, mikor Pestről leérkezett egy gumifürge tisztviselő, hogy fütyürészve, az avatott mester táncos ügyességével, töprengések nélkül földíszítse pavillonunkat, engem is elragadott a jókedvével. Végül komolyan fordult hozzánk.

— Vigyázzanak: lopnak!

— Kik?

— A nyaralók! Nincs egyéb dolguk!

Rövid, lapos nevetés után közölte az árúsítók tízparancsolatát: pontos nyitás, tisztaság, hitel nincs, kölcsönözni tilos, emberismeret, számolni tudás, udvariasság, különösen a pincérekkel, ők nyáron sokat keresnek, rikkancs nem lehet belül, ha betolakodik, kirugni.

Szünetet tartott.

— Szóval — mondta — bizományos belül, rikkancs kivül! Mert ügyes rikkancs akad, de becsületes soha! És most sok szerencsét!

Ahogy magunkban lehettünk, a család előtt elutánoztam. Anyám lelkendezett:

— Meg fogod írni, megírsz te mindent!

Bélát, az első rikkancsunkat ismerőseink így ajánlgatták: „Gazember, már ismeri a csendőröket, de jó rikkancs, elad mindent!"

Tizenhat éves, koravén kamasz állt előttünk. Nadrágzsebében dohányszemét után kaparászott. Elnevettem magamat. Nyurga véznaságát mulatságossá tette a fölényeskedés és fokozta a koraérettek emberismerete, embermegvetése. Készség és pökhendiség.

— Elfogadom — mondta és szemét forgatva a fürdőtelep felé legyintett:

— Csupa csibész, csak nagyban! A Kaszinóban éjjel teleszívják magukat pénzzel, nappal meg elszórják. Ha aztán nincs: lopnak. Tavaly megjártam: egy hétig szállítottam az egyiknek ingyen az ujságokat, a magaméból fizettem be a kasszába, gondoltam: lesz a végén borravaló! Ez volt ám a csibész! Fürdőszobás két szobája volt, aztán péntek éjjel elvesztette kártyán mindenét és szombat reggel hült helyét találtam. Még szerencse, hogy szabad idejében bukfenceket hányatott velem, ezen kerestem valamit. Aztán szeretnek vásárlás nélkül, csak szórakozásból terpeszkedni az ablakpárkányra. Erre azt mondom: üres zsebbel nekem ne rontsák a levegőt! Előbb a ficcs, úgy az árú!

Gúnyos, fanyar mosolykára fakadt. Egész idő alatt figyeltem. Tolvajnyelve lebilincselt, de sehogyse értettem, miért áll egyik szeme lejjebb a másiknál. A lejjebb csúszott tele volt eleven

huncutsággal, a fentmaradt állandóan szemlélt, kedv nélkül, gúnyosan, ahogy fáradt, kiélt öreg embereké.

— Ne fogadjuk fel — súgtam.

— Ugyan! Hallottad: mind eladja az ujságokat! Ne felejtsd el: ez ért a dolgához, mi meg még nem tudunk semmit.

Másnap nyitottunk. Májusi nap volt; az égbolt fénylő kékjében habfelhők gördültek, mint apró gyerkőcök mosdatás után. A fák ünnepeltek, kesernyés illat szállt: a jegenyék és nyárfák most adták át vattás virágaikat a szellő játékának. Minden remek előjelnek látszott. Reggel Bélával együtt mentünk az állomásra átvenni a napilapok tömegét és a folyóiratok vastag kötegeit. Béla hihetetlen gyorsasággal dobta az árút kétkerekű kordéjára és föl se ocsúdtunk, már előttünk nyargalt. A reggeli gyors dübörgése hallatszott, már eresztették volna a sorompót, de Béla nekilendülve átbillentette kordéját s mintha repülne, úgy szökkent utána. Visszanézett, vigyorgott: „Ilyesmit mindig garantálok" — mondta. El voltunk ragadtatva: rikkancsnál a gyorsaság pótolja a becsületet. A csörgő-zörgő kordé kicsalta a kapukba az embereket, csillogó tekintettel örvendeztek: szalad a kordé, itt a nyár!

Mire mi a telepre érkeztünk, Béla, ráért unatkozni, nekidőlt a pavillonnak és vigyorogva szólt: „Siessünk, különben megelőznek az ujságeladással". Észre se vettük, hogy apró pillogással beosont utánunk. Azt kellett volna mondanunk: „Kerülj kijjebb!" Összenéztünk és tehetetlenségünkben megdícsértük: „Milyen mozgékony ezermester vagy! No, szaladj, itt az ujság!"

Nyomban összebeszéltünk: most megtörtént, de többet be nem csúszik utánunk. És mégis, mikor hamarosan eladva az ujságot, fitymálóan hiánytalanul lecsörrentette a pénzt, hogy-hogyan, megint ott állt mögöttünk, belül. Talált dolgot magának: a meglazult székek lábait erősítgette, helyreütötte a bádog pénztár ferde rekeszeit és végül rövid fitymálás után átrendezte dohánykészletünket.

Másnap reggel figyelmeztettek, hogy Béla este füstölve ment végig a városka főterén és társai között urasan osztogatta a cigarettát. A figyelmeztető hozzáfűzte: „Ravaszabb a rókánál, ügyesebb a szarkánál."

Reggel, üzletnyitás után hozzáfogtunk:

— Te, Béla. ...

Egyszerre szégyen fogott el. Soha még a szekrényeinket sem zártam, és most kezdjem ezzel a Bélával? Összenéztünk és így fejeztük be a megkezdett mondatot: „végezd rendesen a dolgodat, mi megbízunk benned".

Halkan, finoman, akár egy fatörzset ölelő mókus, ha tudja, hogy már észrevették, lesütötte a szemét. Megvető mosolya felbecsült és lebecsült. Sunyítva kifelé oldalgott, majd megállt a nyitott ablak előtt és megrázta rongyos ruhája üres zsebeit. Kétfele szemében a csibészség és martiromság egyszerre jelentkezett.

szempillái izegtek-mozogtak. Szégyeltük magunkat, de nem hívtuk vissza.

Az előző nap csak kapkodás volt, de ez már igazi megnyitás. Izgatottan lestük: ki hozza a szerencsét? Egy cingár diák jelentkezett egy doboz mirjamért, aztán látva az örömünket, kért még egy stanicli savanyút. Nekem fizetett; alattomos mosollyal távozott, de pár lépés után visszajött:

— Harminc fillérrel többet kaptam — mondta.

Kétségbe voltam esve: miért kényszerítettek kereskedőnek, miért?

Ugyanakkor az egyik korán nyitott, Pestről érkezett idős üzletasszony ráfektette laza, szeplős karját a külső pultunkra:

— Nem maguknak való, kár volt belefogni.

Este anyám, miután meghallgatta ügyetlenségeim sorozatát, elkezdett lelkendezni:

— Meg fogod írni! Látod: új alakokat kaptál! Aztán elszalad a nyár és lesz pénzetek.

Hallgattam. Csak azért se oldódtam ki előttük belső sértettségemből. Pedig már voltak élményeim és kora reggel gyors jegyzeteket készítettem. Szerettem kevés szóval kereken penderíteni papírra az alakokat. Az uram reggel korábban ment le a telepre. Biztatott: ne siessek, kevés a vendég, reggel alig akad dolog.

A negyedik napon valami szokatlan öröm, suhogó láz szorongatott. Szinte együtt fújtam a sárga rigókkal: élni jó! Az égbolt a Balaton tükrén úgy úszott, minha síma lápiszlazuli táblák hintáztatnák magukat. A fölébredt gyönyörködés egyszerre tudatta velem, hogy író vagyok. Elnéztem a víz felé szálló szitakötőket, a méheket, melyek úgy rajzottak, mintha nagy marékból felszórt aranykavicsok röppennének szét, s a barna darazsakat, melyek boldogan zsongták a betoppant nyarat. Gondtalanságomból lárma ébresztett föl, és megpillantva pavillonunkat, a szám is tátva maradt: ember ember hátán hosszú sorban. Kiabáltak, lökdösték egymást, hadonászva, egymást túrva, türelmetlen szitkokkal tülekedtek az árúért. Nemcsak a telep, az egész városka ott nyüzsgött kígyózva tekergő sorban. Messziről hallottam már: „Nekem tíz doboz memphiszt, nekem mirjámot, amennyit tudnak! Öt doboz médeát! — Ne szemtelenkedjenek: nekem is jusson valami, lehet a drágábbakból, csak sok! Egész nyáron vendégük leszek, csak most kerítsenek húsz pakli princesszászt!" És így tovább. Nagy lármájuk közben megutálták egymást, s irigyen nézték, aki már kész csomaggal távozott.

Béla az uram mellett árúsított és kasszázott. Anyám mögöttük örömben úszva szorongott, észre se vette, hogy kalapja a földre került és kiszolgálás közben Béla rúgja, mint a labdát. Mikor meglátott, kiabálni kezdett: — „Gyere, gyere! Nézd! Ugye mondtam, aranybánya!"

Béla felém fordult:

— Lekéstünk a muriról — mondta köszönés helyett.

Nem tetszett nekem: egyik szeme egészen lecsúszott, szinte elvált az arcától. Sehogyse akart szembenézni velem. Pislogva törülgette nadrágszáraiban a kezét. Biztos voltam benne, hogy lopott.

— Mit keres Béla az üzletben? — súgtam az uramnak.

— Nélküle nem mentünk volna semmire.

Mégis félretoltam Bélát, magam álltam a kasszához. Megtörtént a csoda: pontosan, jól számoltam. (Ez a csoda később is mindig jelentkezett, ha a sok munka nem engedte, hogy az arcokat figyeljem és elcsípjem beszélgetéseiket. Ilyenkor elfelejtettem, hogy író vagyok.)

— Mi történt tulajdonképen? — kérdeztem, hogy végre szusszhoz jutottam a gyors munkában.

— Nem tudjuk. Láthatod, a város is lejött, szórják a pénzt, mintha lopták volna.

Anyám látva suttogásunkat, közénk szorongott:

— Azt hiszem, megsajnáltak benneteket — mondta. — Látták, hogy napokig semmire se mentetek. Mindig mondom: az emberek jók! Azt hiszem, összebeszéltek. Vagy tréfát űznek: hadd legyenek egyszer boldogok az ujdonsült boltosok!

Égett szemében az édes biztató, hiszékeny tűz.

Trafikárúnk már alig volt, csak a drága különlegességek csillogtak díszes dobozaikban. Béla eltekergett és kis idő multán félcipővel a külső pulthoz dörzsölődve tízpengőst nyujtott be.

— Maradjon nekem is valami. Lehet memphisz, de drágább is!

Ferde pislogásából láttuk, hogy nemcsak lopott, de le is néz, meg is vet bennünket. Tíz pengőjét riadt döbbenettel váltottuk árúra. Nem törődött velünk, előhúzta ujságjaink közül a Sportot kifizette s mint aki elintézte a jövőt, hátát mutatva bujt a lapok közé.

— Add el az ujságokat! — mondtuk.

Meg se fordult, úgy felelt:

— Ilyenkor már nem veszik.

Az idős üzletasszony megint fölrakta karját a pultunkra és sopánkodott:

— Mondtam én, hogy maguk úri emberek! De én mindig pártfogójuk maradok, csak most adjanak valami trafikot. Ami csak van, csomagolják mind össze!

Ugyanakkor egy idős férfi is vágtatott a sétány felől:

— Maradjon nekem is, régi vendég vagyok!

Elfeleztük köztük a maradékot. Az öregúr elmentében visszafordult:

— Nem hallgatták a reggeli rádiót?

— Nincs rádiónk.

— Pedig bemondta, hogy duplájára emelték a dohányárakat — szólt Béla, anélkül, hogy kinézett volna a Sportból.

— És te most mondod?

Vállat vont. Megértettük: elszakadt tőlünk, nem érdekli a dolog. Kissé elténfergett; mikor visszajött, rádőlt a pultra.

— Elment a kedvem — mondta.

— Mitől?

— Kereshetnek új rikkancsot!

Hallottuk, ahogy elmenőben odaveti az egyik vendégnek: — Még azt mondanák rám: amilyen a gazda, olyan a szolgája.

A vendég nyomban a pultunkra terpeszkedett és összecsapta kezét.

— Micsoda gazember! De mind ilyen! Nem fogják maguk ezt nyár végéig kibírni. Csak aztán a végén meg ne legyenek büntetve.

— Hagyja — szólt rá egy másik —, megbüntették szegényeket már alaposan magukat.

Akkor vettük észre, kétségbeesetten motyogó anyámat:

— Hogy én ilyen ostoba vagyok! Még azt mondtam: jók az emberek! Ki gondolhatott ekkora gazságra! Legalább én is vettem volna néhány pakli Verpelétit apátoknak!

Egyszerre nagyon nevettünk. Kezdetben fuldokolva, ahogy ostobaságainkon szoktuk, később apadva, csendesedve, pár vidám szót váltva, mint mikor naívságain szórakozik el az ember. Anyám egy-kettőre megvigasztalódott.

— Bánom is én a Verpelétit! — legyintett. — Apátoknak eddig se kellett az ilyen dugvaügyes üzlet. Bélára pedig azt mondom: szerencse, ha időben szabadulunk a gazemberektől!

Kalapját már kikefélte, rendben állt a fején. Mosolyogni akart, de kezét még mindig makacsul összekulcsolta.

— Nincs semmi baj — mondtuk. A tandíjat meg kellett fizetni!

És már egészen másképen nevettünk. Utánozgattuk egymást sokáig elmulatoztunk a hiszékenységünkön. Kellett ez! Jó volt! Panaszok helyett nevetni: a legjobb befektetés. Így lettünk keményebbek: a telephez rögződve és mégis eltolódva onnan. Magasabbról néztük és Bélának is megbocsájtottunk, Ahol dologtalan népség szórja könnyűvérűen a pénzt, nem csoda, ha a gyermekek koravének, csavargók.

Maxence van der Mersch

SZENT TERÉZ HITE

„Kis Teréz"

Kisebb, szerényebb, alázatosabb, mint gondolnánk. Sokkal bizonytalanabb, sokkal megpróbáltabb, sokkal inkább tudatában van szegénységének, gyarlóságának és annak, hogy mily kevés az, amit adhat.

Mert ami befejezi alakját s megkoronázza ezt az alázatosságot és kicsinységet, az a megpróbáltatások legkegyetlenebbje s a legmegalázóbb valamennyi között: a kétség.

„Jézussal való találkozásaimban semmi! Szárazság! Álmosság!"

„Ha a boldogságnak csak árnyékát küldené felém, oh, hogy belekapaszkodnám teljes energiámmal, szivem teljes erejével! De még ezt az árnyékot sem adja meg nekem! Inkább meghagy a teljes sötétségben..."

Kármelbe lépésekor írja ezeket a sorokat Pauline nővérének. Tíz év múlva éppen így leírhatja őket. Jön, megy, él, odaadóan teljesíti kötelességét, s várja a halált, azon túl remélve a valóságos életet, s talán némelyek szentnek is tartják. De énje legmélyén egy irónikus, gonosz és kérlelhetetlen hang kicsúfolja, megrémíti s megdermeszti szive gyökeréig!

„Úgy tűnik nékem — írja, — hogy ez a sötétség azt mondja: Világosságról álmodsz, olyan hazáról, ahol balzsamos illatok lengenek? Az az álmod, hogy birni fogod Teremtődet s annak minden csodáit mindörökre, s egyszer átléped ennek a ködös birodalomnak a határait, ahol most szenvedsz? Csak menj! Csak menj! Örülj csak a halálnak, mely majd megadja neked, nem amit remélsz, hanem egy a mostaninál is mélységesebb éjszakát! A semmi éjszakáját!"

Ime, mit látott minden áldozatának végső csúcsán: a semmit.

Körülötte ezt bizonyára nem tudták! Mert ő erről nem beszél. Ezt elrejti. Csak életleírásában meri szégyenkezve, fájdalmasan felfedni, úgy, mint valami vétket...

„Anyám, bizonyára azt hiszi, hogy túlzok... mert bizonyára olyannak látszom, akit elárasztanak a vigasztalás... Gyermeknek, akinek a számára szinte már a hit fátyola is széthasadt! Pedig számomra ez nem is fátyol, hanem fal!

Ha az ég boldogságáról énekelek, az Isten örökös birásáról, nem érzek semmi örömet. Mert csak azt éneklem, **amit hinni akarok!**"

„Imádkozzék értem — írja egyszer egy barátnőjének. — Nagyon sokszor, akkor vagyok leginkább elhagyatva, amikor az égi segítségért könyörgök."

És 1897 július 9-én, amikor először lép be a betegszobába, melyet élve többé nem hagy el, megpillantja azt a Szűz Mária szobrot, melyet gyermekkori nagy betegségében megelevenedni, rámosolyogni látott. Az ő kedvéért tették ide. Megismeri, de tekintetében különös idegenszerűség villan fel. Az elmult gyermekkor emlékének mondhatatlan melancholiája.

— Mit lát? — kérdezi Mária nővére.

S ő válaszol:

— Ma csak a szobrot... de akkor, hiszen tudja jól, az nem a szobor volt...

Milyen fájó ez a nehány kurta szó; elárulja a végtelen vágyódást s a végtelen nyomorúságot.

De ez a nyomorúság nem reménytelenség. Ezt a bátor és harcos leányt, ezt az akaratos és makacs teremtést még a kétség sem tudja leteperni. Mindössze annyit jelent, hogy ezt a keresztet is viselni kell. S Teréz azt is megérzi hamarosan, hogy e megpróbáltatás mennyire emberivé, belátóvá, elnézővé teszi. Régebben kemény, majdnem igazságtalan volt a hitetlenekkel szemben.

„Mert akkor olyan élő volt a hitem, hogy elég volt boldogságomhoz, ha a mennyországra gondoltam. Nem tudtam elhinni, hogy léteznek olyanok, akik nem hisznek, s azt hittem, hogy csak saját gondolataik ellen beszélnek!

De Jézus értésemre adta, hogy igenis vannak lelkek hit és reménység nélkül..."

De még más tanulságot is talál. Nagy csodálkozással veszi észre, milyen édessé és könnyűvé tette útját eddig a hit ragyogása és biztossága. Észreveszi, milyen göröngyössé teszi ösvényét, s mennyivel nagyobbá érdemét a kételkedés.

Igy ez a szárazság, ez a kifosztottság, ez a legnagyobb fokú szegénység új gazdagság forrása lesz. Azzal kezdi, hogy megnyugszik ebben a keresztben:

„Elfogadom, hogy megdermedjek a hidegtől".

„Elfogadom, hogy itt a földön ne lássam soha édes tekintetedet!" (A Szent Archoz szóló imájában.)

De ez a belenyugvás azután lépésről lépésre világossággá változik: „Boldogok, akik nem látnak és mégis hisznek." Legnagyobb kincsünk, s a legszebb élet, melyet ember ezen a földön élhet, belemenni egy nagy kalandba, anélkül, hogy bármit is követelnénk viszonzásul. S akkor a kételkedés, ez a semmi, ez fog megszázszorozni mindent!

És hirtelen megvilágosodva ezért tud végülis így írni Teréz:

„Szeretetből élni annyi, mint mérték nélkül adni.
Nem várva e földön semmi jutalmat,
Nekem már nincs egyebem, csak ez az egy gazdagságom:
Szeretetből élni!"

„Egyetlen gazdagságom!" Tudja nagyon jól ennek az árát, s most már mindörökre ehhez igazodik.

„Ne félj Uram, nem ébresztelek fel!"

Önmagát idézi, saját verseit egy noviciának, aki vigasztaló látomást kért az Istentől arra az időre, mikor Teréz már nem lesz a földön.

„Ez olyan valami, amit én sohasem tettem volna...! — felel Teréz — én inkább azt mondom: Ne félj Uram, nem ébresztelek

fel! Mert milyen édes éjszakában és megpróbáltatásban szolgálni az Úrnak!"

S hozzá teszi ezt a súlyos mondatot, mely magába foglalja új felfogását a Hitről:

„Hiszen csak ebben az életben élhetjük a hit életét!"

„Hitből élni." Azaz élni, cselekedni, minden követelés és kérés nélkül. Megtenni kötelességünket s olyan magasra törekedni, amilyenre csak tudunk, még akkor is, ha a célt magát fátyol takarja.

Most már merészen ezt a hitet fogja keresni az Evangéliumban és a Szent család életében. S minő felfedezéseket tesz! A kereszténység kétezer éve után visszaadja a szent szövegeknek eredeti gazdagságukat, mikor a Szent Családról beszél:

„Nem vette észre a szent szövegnek ezt a mondatát: Nem értették meg, amit nekik mondott? És ezt a nem kevésbbé mélyértelműt: Szülei telve voltak csodálattal azok fölött, amit róla mondottak... *Mint mi, ők is hitből éltek.*"

* * *

Ez mind nem új gondolat. De Teréz magányában ujra felfedezte őket és belőlük élt. S bármily régi igazság is tán nem haszontalan, ha ujra hangsúlyozzuk, hogy a hit nem az, aminek általában gondolják.

Hányan és hányan mondják:

„Ó ha hitem volna! Akkor semmi sem számítana! Mily könnyű szívvel tudnék akkor úgy élni, az életem csupa hősiesség, szépség és nagyság legyen! Mily könnyűvé válnék az élet! A csapások nem vernének le! A fájdalmak is megédesednének! Hogy irigylem a hívőket, akik térdre borulnak a templomban és szívük megkönnyebbül".

Ezek voltaképpen nem tudják, mi a hit; összetévesztik a ragyogó és tiszta látomásokkal. Nem tudják, mekkora a hitben a kegyelem segítségével az akarat szerepe. Nem tudják, hogy a hitben benne van az az eltökélt szándék is, hogy egész életemben menni fogok az egyszer megpillantott csillag után.

Hinni ebben az egyszer megpillantott világosságban, hűnek maradni hozzá minden kétség ellenére, vállalni érte számos olyan kötelességet, amelynek teljesítéséhez bátorság kell s amely annál keservesebb, minél kevesebb teljesítéséhez a bátorságunk; sírni átkozódás nélkül, s jónak maradni, cselekvőnek, alkotónak, jótevőnek; megmaradni mindvégig igaz embernek, szelídnek, optimistának, aki véghezviszi művét, mert ez a hivatása: ez a hit. És Teréz hite ilyen volt: akarattal, erővel teljes, mely a csöndben és az éjszakában is kitart.

„Az én vigasztalásom az, hogy nincsen egyáltalában vigasztalásom!"

„Nagy megpróbáltatás mindent feketébben látni. De... ha a kis gyermek fél az éjszakától... csukja be a szemét... És visszatér szívébe a nyugalom, sőt talán az öröm is."

„Bent vagyok egy fekete veremben. De békében vagyok itt..."

Kit ne ragadna meg az arsi plébános hitének nagysága! Csodáljuk és szeretjük azt a biztonságot, azt az abszolút bizalmat, azt a világosságot amelyben járt; az egyszerű léleknek nyugodt biztonságú emelkedését. De megvan a maga nem kevésbbé csodálatos nagysága Szent Teréz éjszakájának is, annak az elképzelhetetlen akaratnak, mellyel híven kitart tíz hosszú éven át, egyetlen jel, egyetlen erősítés, egyetlen öröm nélkül.

Ez a szenvedés még hiányzott az életéből és ez is kellett még dicsőségéhez. Ha nem ismeri meg a sötétség megpróbáltatását, pályája úgy hatott volna, mint folytonos könnyűség, öröm, állandó jutalom a nagy szorongások között is, s szemünkben naivabb és távolibb lett volna, csábítóbb, de kevésbbé követhető. Nem vált volna a ma és holnap szentjévé s nem teljesíthette volna hivatását sziveinkben, ha nem járna előttünk ezen a téren is, ha nem fogna meg a kezünket s nem mondaná, mint egy gyermeknek az éjszakában:

Ne remegj... Menj csak előre... Én is ismertem ezt a szorongást.

* * *

De Teréz éjszakája nem csillagtalan éj.

A megpróbáltatások óráiban mindig a szeretet felé fordul, hogy ott keressen erőt. Ráeszmélt arra, bár még nem tudta magyarázatát adni, hogy a kétséggel és csüggedéssel szemben a leghathatósabb orvosság, ha elfeledjük magunkat és kizárólag másokkal törődünk. S fel is használja ezt a felfedezést.

„Drága kis nővérem, — írja Céline-nek, — Terézed mostanában egyáltalán nem jár a magaslatokon. De látod, ha ilyen szárazságban élek s képtelen vagyok imádkozni, vagy valamely erényt gyakorolni, keresem a kis alkalmat, az apró semmiségeket, hogy tessem az én Jézusomnak: például, egy mosoly, egy meleg szó, amikor inkább hallgatni szeretnék, vagy kimutatni kedvetlenségemet..."

„Vannak pillanatok, amikor az ember nem érzi magát jól saját magánál — mondta egy alkalommal — ilyenkor sietve távozunk magunktól... Én nem látok erre más módot, mint ha magunkat otthagyva meglátogatjuk Jézust és Máriát, a szeretetből fakadó cselekedetek útján."

Valójában a szeretet vált erejévé. Ezzel nyeri meg a sziveket. Magához tudja vonni a legkellemetlenebb, a legkevésbbé elviselhető természeteket is. S a szeretet útján jut el az emberi lélek világosabb, biztosabb és irgalmasabb megismerésére. Amikor a legrosszabbakkal szemben is szeretetteljes akar maradni, fölfedezi, hogy ha az igazság szellemében akarunk megítélni valakit, akkor azt a szeretet szellemében kell tennünk. Ha nagyon rossz véleménnyel vagyunk az emberekről: ennek gyökere önzésünkben van. De ha már eleve jóakaratú szívvel nézzük felebarátainkat, úgy, hogy beleképzeljük magunkat az ő helyükbe, ha megkeressük viselkedésük okát, és indokait, csakhamar belátjuk: szán-

dékuk sokszor sokkal nemesebb, mintsem gondoltuk volna és ilyenkor milyen más szemmel nézzük őket!

Végülis ennek a szeretetnek segítségével — (nem lehet megmagyarázni, hogyan; meg kell elégednünk azzal, hogy jelezzük, a nélkül, hogy bizonyítani tudnók) — diadalmaskodik kételyei felett és erősíti meg hitét.

Vannak órák, amikor fáradtak vagyunk, amikor megcsömörlünk másoktól és sajátmagunktól, amikor ránk nehezedik a lét minden súlya s úgy látszik, mintha ez a sötétség volna az egyetlen igazság. Az ilyen órákban, a vonakodás, a homály, gyengeség óráiban, amikor már szinte megadtuk magunkat: van valami, ami világosságot adhat, kiragadhat a csalárd bizonyosságokból s megerősíthet bennünket a más és szebb valóság biztosságában: a szeretet egyetlen tette.

„A szeretet befödi a bűnök sokaságát" — mondta Szent Pál apostol. Teréz nem magyarázta, hanem élte ezt. Beszél szeretetéből fakadt tetteiről s hozzáteszi: „Azt mondom, hogy mindez nehéz. Inkább azt kellene mondanom, hogy csak *látszik* nehéznek. Mert az Úr igája édes és könnyű. Amint elfogadjuk, *mindjárt megérezzük édességét is...*"

„Ebben a termékeny bányában bányászok!" — írja később, a Szentírásról. Dávid királyt olvasva új világosságra akad; olyan szövegeket támaszt új életre, melyek mellett talán meg sem állottunk volna. Idézi a 118. zsoltárt: „Parancsaidnak útján futok, mert szivemet kitágítod." De mi tud ilyen csodálatosan hatni a szívre? Egyedül a szeretet.

„Egyedül a szeretet tudja *kitágítani szivemet!*"

„Ó Jézus! Mióta ez a láng égeti szivemet, azóta gyönyörűséggel futok a *Te új parancsaidnak* útján!"

Teréz új ragyogást csihol elő az ősi szövegből. Ledörzsöli róla a patinát, visszaadja eredeti fényességét és mélységét. A szivet a szeretet nyitja meg, s akkor az Isten törvénye szerinti élet könnyű lesz számunkra!

Ezt írja meg verseiben is, melyeket szórakozottan olvasunk, mint egy tehetségtelen verselő banális mondókáit; ezekben a sorokban benne van egész élete, benne van a kétség keresztrefeszítő megtapasztalása, s az egyetlen orvosság is, melyet erre talált:

> A szeretet duzzasztja és hajtja vitorlámat,
> A szeretet az én sarkcsillagom

S ime, ezért mondhatta az egyik noviciájának azt, amiről nekünk magunknak is tanúskodnunk kellene:

„Megértem, *és tapasztalatból tudom*, hogy az Isten országa bennünk van."

A LIMAI SZŰZ*

Irta Jaroslav Durych

A hercegnő eltávozott. Az ajtóban Angyalkához fordult és megcsókolta.

— Kár, hogy asszonyunk nem mesélt — szólt Angyalka, mikor visszatért.

— Mesélj te! A limai szűzről!

A kisasszonyok széket húztak számára a tűzhely mellé és nagy buzgalommal kínálgatták a vendégeknek a bort és a csemegét. Angyalka elgondolkozott, árnyék borult a szemére.

— Ha akarjátok — mondotta —, de még majd azt mondjátok rólam, hogy hazudozom.

Egy pillanatig habozva hallgatott, aztán keresztet vetett.

— Tizenkét esztendős voltam, mikor a megváltás 1616-ik esztendejében kiszakadtam családomból és egy hajón találtam magam, kivándorló társaságban, mely a tengerentúli donatoriákra indult. A hajóútból nem sokra emlékezem, mert szomorú voltam enyéim miatt, akiket megöltek és mert nem hittem, hogy a hajó célhoz ér. Kegyetlen meleg volt, néhányan megbetegedtek és meghaltak. Minthogy nem jártunk messze a szárazföldtől, magunkkal vittük őket, hogy eltemessük. A hajón papok is voltak. Utolso este már bűzlött a hajó. Az éjszakában világítottak a csillagok, mint megannyi kis hold, a part feketéllett mint a vársánc, csakhogy ezeken a sáncokon nem voltak sem emberek, sem tüzek. A katonák Szent Jakabhoz imádkoztak. A föld messziről felénk lehelte hűvösségét, noha az ég olyan volt, mint a bezárt kemence.

Nekem az egyik kolostorban kellett volna maradnom. Pálmák és virágzó fák közt forrás csobogott ott és vadak árvái játszottak spanyol apácák felügyelete alatt. De olyan szomorú volt! A katonák nem akartak magukkal vinni, a papok ijesztgettek. A donatória messze volt. Mégis csatlakoztam egy rabszolgacsoporthoz, mely később indult utánunk. Az indiánok nem mertek elkergetni és az öreg spanyolnak, aki őket vezette, az első napokban mindegy volt, megyek-e és hová. Indián rabszolgák kezéből ettem, akik illatos, mérges és gyógyító növények nedvétől, állati izzadságtól és vértől szaglottak. Egy-egy pillanatra, mikor a vezető nem látott, felültettek a teherhordó szamárra. Ruhám egyre jobban elrongyolódott. Szomorú pusztákon húztunk át; a homoksivatagok, amelyekben nincs élet és lélek, nem olyan szomorúak. Magas fák álldogáltak itt, tetejükről talán az óceánon is végig lehetett látni; roppant bozótok terjengtek, messziről ködösek, közelről olyan magasztosan komorak, hogy a szorongástól imádkozni sem tudott az ember előttük. A virágok olyanok voltak,

* Részlet az író „Bloudeni" (Tévelygés) című regényéből.

mint a bukott angyalok ruhája és az ágak, levelek minden színárnyalata, az egész látvány a sötét paradicsomra emlékeztetett. Kígyókat nem láttunk, láthatátlanok voltak; ragadozók sem mutatkoztak. Nem apostoli föld volt ez; olyan föld volt, amely későn jutott világosságra, szeretetre, későn jutott a mennyegzőre és az olaj kifogyott a lámpából, melyet a kéz ejtett. Semmi sem mozdult itt. Még a vihar is, puszta lázálomnak tetszett rajta.

Nagyon messze jártunk már, nem térhettem vissza. Hűvös susogást hallottunk a messzeségből, nehéz végtelen álom suttogását. Néha felzúgott a szél; madár röpült a felhők között, melyeknek errefelé nincs irányuk. A susogás közeledett, vele együtt közeledett az őserdő; s én azt éreztem, a pokolbeli sűrűség jelenik meg előttem, amely szüntelen lángokkal lobog és soha nem ég el és hőségtől megvakult és megperzselt ördögök és vademberek választják ki tüzében az aranyat a homokból. A fák terpeszkedő, elátkozott koronáinak homályában madarakká változott apró ördögök és kárhozottak bőgtek, nyöszörögtek, vonítottak, panaszkodtak. A tüskék között nagy virágok tüzeltek, a vesszőkből olajillat áradt. A villogó rajokban szálló nagy fekete lepkék eltakarták a napot. A szittyókból kócsagok szálltak fel, és röpülésük nyomán az angyalok bukása sajgott bennem. Aztán kígyót láttunk, amely mint áldozatát ölelt át egy félelmetes fát, de nem bántotta; aludt, fekete volt és elnehezedett. Aztán síri szagot lehelt az őserdő. Az indiánok fákat mutogattak, amelyeket töviskoszorú véd a kígyók ellen. Láttam, hogy félnek a fák a kígyóktól. Folyó közeledett, de nem jelent meg; csupán mély és álnok mocsárba merítette a vidéket. A folyással szemben haladtunk.

A hold másodszor jelent meg teljességében, mikor utolértük a spanyolokat.

— Ha már nem engedelmeskedtél, jöjj velünk — mondotta az egyik pap.

A spanyolok, bár nem szívesen, magukhoz vettek. Közeledtek az új indián telepek. A föld lélekzeni és élni kezdett, feltüntek a hegyek, néha éjszakánként balzsam és gyantaillat áradt a tűz felett, és a spanyolok szeme kikerekedett. Az egyik pap nem nézhette tovább rongyos ruháimat és egy katonaköpenyt adott, amely a bokámat verte és jobban felvérezte lábamat, mint a sima és tüskés faágak. Balzsamfák tüntek fel, magasak, mint a katedrálisok tornyai és édesen feketék. Kérgük izzott, mint az arany.

Néhány napra megpihentünk itt, mert az emberek és a lovak kimerültek. A levegő frissebb, az ég nyitottabb volt, a fák a spanyol szierrák fáihoz hasonlítottak. Hátunk mögött az őserdő, a kígyók, majmok, denevérek sötétséggel telt tengere, amelyben még a forró oceán, a hideglelés hajó, a szárazság és szomjúság is kívánatosnak tetszett. Fehér virágok bimbóztak kemény, pettyes levelek közt, s mintha tele lettek volna vérrel. Az ingová-

nyokon varázserejű harangvirágok emelték fel kígyófejecskéiket. Cédrusok zúgtak felettünk és harkály figyelte munkája közben a süketfajd távoli lármáját. Ismét láttam az égboltot, és fatörzsekből ittunk vizet. Ismét ragyogni kezdtek a csillagok, és az utolsó éjszaka nem tudtam elaludni. Mikor a többiek álomba merültek, én fölkeltem és elindultam. Nem tudtam, hová, merre; csak azt tudom, hogy szerelmes lettem a földbe és szerettem volna kisírni magam rajta. Az ég, mely eddig nem látszott égnek, most kezdett megnyílni előttem, mint egy mérhetetlen palota. Úgy mentem, mint a lélek, testemet mintha úgy vitte volna valaki utánam. A spanyolok nem kerestek, azt hitték, a rabszolgák között vagyok, a rabszolgák meg azt gondolták, a spanyolokkal megyek. Féltem-e, hogy éhenhalok? Nem. És noha becsültem az életet, mégis vágyódtam a veszedelmek paradicsoma után. Ott aludtam el, ahol sötétség vagy a fáradság levert lábamról. Cipeltem magamon az öreg katonaköpenyt és a harisnyám szerteszakadozott. Kerestem az embereket, de nem tudtam, hogyan találjam meg őket.

Egy nap nyomokat vettem észre, de még nem értettem őket. Az illatos, édes hegyek közül ismét őserdőbe kellett leszállnom. De már nem volt terhemre. Jaguárokkal találkoztam és vadkanokkal, amelyek befúrták magukat az iszapba és az agyagba, és kígyók estek alá a hervadó virágokról. Aztán emberi kiáltásokat hallottam nagy messzeségből és teknősbéka-páncélok csattogását és ekkor először imádkoztam az ismeretlen emberekért, akiket meg kellett látnom.

A vaddisznókkal ettem és olyan virágok kelyhéből ittam, amelyek tele voltak tüskével és égettek, hogy a kígyók és a hüllők ne tudjanak beléjük kúszni. Tüskére feküdtem én is, hogy megvédjen a csúszómászók ellen. Királyi virágot akartam leszakítani, eddig nem látott fenségeset és fájdalmasat: de szára szőrös volt és amikor megérintettem, ezer apró tű szúrt belém, mint megannyi szikra. Görcs sajgott végig testemen, mint a villámütés és megteltem tőle kénszaggal. Úgy éreztem, hogy többé nem árthat nekem mérges nedv. Már nem lehettem messze az indián telepektől. Egy este feltűnt a szavanna, de már nem tudtam nekivágni. Patak folyt előttem, meg kellett fürdenem benne. Vártam a reggelt. Nem tudtam, mit mondok nekik, de valami csodálatosat és nagyot szerettem volna mondani. Reggel megnéztem magam a víztükörben, befontam a hajam, összehúztam magamon az elszakadt köpenyt és örömmel indultam a kunyhók felé, amelyeket aranyos szalma fedett. De távolból harcosok szaladtak felém, majdnem meztelenül, lándzsákkal. Hirtelen megálltak előttem, mint a szarvasok; kiáltoztak, körüljártak. Hogy megmutassam nekik fegyvertelen voltamat, széttártam katonaköpenyemet. De nem hittek nekem. Némelyek az erdőbe siettek, megnézni, nincsenek-e ott támadók. Mutattam nekik, hogy magam va-

gyok. Közrefogtak és hazasiettek velem. Látták fáradtságomat, felemeltek és gyapjúszőnyegre fektettek a szalmatető árnyékába. Beszéltünk és nem értettük egymást. Elbűvölt szavuk illata és ezüstje: ők meg hallgatták a spanyol beszédemet és úgy néztek rám, mint aki a holdból tévedt oda.

Gyümölcsöt adtak és az asszonyok levetkőztettek, bedörzsöltek balzsammal, mert az út egészen elgyötört, beburkoltak és gyékényen kellett aludnom, amit felfüggesztettek, mint a függő bölcsőt; de álmomban is hallottam beszédüket, mint az énekesmadarak, fülemülék és rigók énekét, a cédrusok és patakok susogását. Aztán férfiak néztek rám, asszonyok beszéltek hozzám és eltelt néhány nyugtalan nap, talán hét is, mert tanulnom kellett a beszédüket és ők a spanyol beszédet igyekeztek felfogni, hogy megérthessük egymást. Először az asszonyoknak és az öregeknek kellett segítenem, mikor a férfiak portyára indultak. Nemcsak az idő szállt el felettem, de az a remény is elhagyott, hogy úgy tudok majd velük beszélni, hogy megértsék a szavaimat; mert megszokták munkámat és tanulékonyságomat s nem tekintettek többé olyan gyermeknek, aki isteneik véréből való.

Mégis eljött a nap, amikor egy reggel elköszöntem az asszonyoktól és így szóltam a férfiakhoz: „Veletek megyek."

Megismertem fegyvereiket és résztvettem veszedelmeikben. Csak a csatáikban kellett hátul állnom és tétlenül néznem őket. Volt azonban köztük egy fiatal legény, aki rámmosolygott és megpirongatott, amiért nem harcolok velük. Sólyomnak hívták...

... Sólyomnak hívták és ez az indiánoknál a legszebb, legmagasztosabb nevek egyike, amelyet csak az isteneiknek és inkáiknak adtak. Mikor este hazaértünk a telepre, megálltam a kunyhók előtt és rámutattam az őserdő sáncára, mely olyan volt, mint egy kút oldalfala, egy kúté, melynek fenekén élünk és így szóltam:

— Hogyan lehetséges, hogy titeket nem fog el itt a kétségbeesés?

Csodálkoztak. Sólyom mosolygott. Én spanyollal keverve nyelvük szavait, így folytattam:

— Rabszolgák lesztek és a spanyolok szolgái, mert féltek. Megölitek a kígyókat és a tigriseket, mert féltek tőlük, féltek a szellemeiktől. Ha nem hódolnátok meg a kígyók és a tigrisek szelleme előtt, elmennétek innen és nem az állatokkal törődnétek, hanem az emberekkel. Óvakodjatok a spanyoloktól!

Izgalom támadt köztük, nem ellenem, hanem szavaim miatt. Kérdezősködni kezdtek a spanyolok felől, de nem sokat mondhattam nekik, nem tudtam milyen irányban jöttünk és mi a neve a kikötőnek, ahonnan elindultunk. Semmit nem tudtam Amerikáról, és ők maguk se sokkal többet tudtak róla. Elég szegények voltak és messze éltek a spanyol telepektől. De most mély nyugtalanság maradt bennük.

— Pogányok vagytok és én keresztény lány vagyok! — mondtam nekik néhány nap múlva.

És elénekeltem nekik egy monseratti szenténeket, Sírtak, bár nem értették. Faggatni kezdtek hitünk felül és azt akarták, hogy tanítsam őket.

— Nincsenek papjaitok — feleltem. — A spanyoloknak vannak. De ti féltek a spanyoloktól. Pedig nélkülük nem lehettek keresztények.

Kedvem telt benne, hogy nyugtalanítsam őket, és ők valóban megijedtek. Gyerekes fenyegetődzéseim, meg hogy a keresztény-ség olyan elérhetetlen, erősen hatott rájuk. Sokat kérdezősködtek és én elmondtam, amit a papoktól hallottam, magyaráztam nekik Szűz Máriáról és esténként énekeltem. Egyre izgatottabbak lettek. Sólyom állandóan szemmel tartott, elkísért az őserdőbe, kérdezgetett, mosolygott, égett a kíváncsiságtól.

Szőttes ingben jártam és az erdőben virágokat tépkedtem. Egyszer, amikor kinyujtottam a kezemet egy virágos galyért, Sólyom hozzám ugrott és elrántott. De már kezemben tartottam a letört gallyat. Rámkiáltott, hogy dobjam el. De én csak néztem a halotti és nász-selyem színű bokrétát. Az egyik virág megmozdult és mint a rémmese megelevenedett ércéből, a kelyhéből babonás szörnyalak emelkedett ki és álnok vonaglással csavarodott a karom köré. Sólyom elsápadt, rémülten nézte a kigyót. Az pedig körültekintett és lassan lecsúszott karomról a földre.

Ettől kezdve Sólyom nem mosolygott rajtam, és aznap este a férfiak titkos tanácskozást tartottak.

Elneveztek a Hold lányának és a főnökeik véréből származott szűzek közé akartak vezetni.

— Nem vagyok a Hold lánya, Angyal vagyok! — mondtam és meg kellett magyaráznom, mit jelent ez a név. Nem mertek többé a Hold lányának hívni, aggódva firtatták, milyenek a spanyol papok és mit akarok tőlük. Megállapodtak, hogy megtámadják a spanyolokat, foglyulejtik és elhozzák a papjaikat. Nekem tetszett a dolog, mert nem mertem magam keresztelni. Akik pedig elesnek a csatában — gondoltam — vérkeresztségen esnek át. Gyermek voltam, de komolyan vettek.

Velük kellett mennem a portyára, hogy legyen, aki tud beszélni a spanyolokkal. A legközelebbi donatóriáig néhány napi út volt és közben ki kellett kerülnünk néhány törzset. Közben vihar tört ránk, egész nap és egész éjjel dúlt és én nem tudtam levenni szememet az indiánokról, ahogyan a vihart nézték, a villámot lesték, az orkán hullámverését és az őserdő harsogását hallgatták. Szerettem volna meghalni értük, annyira csodáltam őket, annyira megrázott az áhítatuk. Életem egyik legszebb éjszakája volt ez. Mintha olyan világba kerültem volna, ahol még nincs

eredendő bűn. Sólyom megfogta a kezemet „Nézz a viharra, hogy olyan szép légy te is, ha felnősz!" — mondta.

Eljött a spanyolok elleni támadás napja. Sikerült elfognunk egy papot, de a rabszolgák közül néhányan elmenekültek és biztosra vettük, hogy segítséget hívnak. Sietve indultunk hazafelé. Az út nehéz volt. A pap kemény szavakkal ostorozott. Egy reggel rémült kiáltása riasztott fel álmomból. Az indiánok odafutottak. Félelmetes kígyó csúszott a mellemre és csavarodott a derekam köré. Felkeltem és megfogtam, nem tudtam, bántani fog-e, csak azt tudtam: ha meg kell halnom, mit sem használ a félelem. És a kígyó szép volt; sajnáltam és hagytam, hogy elmenjen. Egy pillanatig még ott maradt a karomon, mintha nehezen búcsúzott volna el tőlem és mintha mondani akart volna valamit. De nem tudta kimondani. Lekúszott a földre és gyűrűzve eltünt.

Elneveztek a kígyók királynőjének és a pap megkérdezte tőlem, nem avattak-e be a boszorkányságba. Elénekeltem a monserrati szenténeket.

Mikor visszatértünk a településünkre, csak idegen nyomokat, üszköt, hamut és holttesteket találtunk. Egy indián asszony kunyhója kidöntögetett oszlopai közt feküdt, mellette a gyermeke félig megégve. A halott anya mellén két hatalmas lepke ült. Meztelen teste fájdalmasan szomorú volt; komoly, félig nyitott szemében a borzalomnak ugyanaz a fénye, mint amit azon az éjszakán láttam az indiánokéban, mikor a vihart figyelték. Csodálatosan szép holttest volt.

Kértem a papot, temesse el. A férfiak egy örjöngő idegroham után hozzáfogtak, hogy az ellenség után nyomozzanak. Innen a messzeségből féltem a spanyoloktól, noha közelről egyáltalán nem találtam félelmetesnek őket. És a pap megszökött tőlünk.

A férfiak tanácskozásra hivták a szomszédokat, követeket küldtek szerteszét. Gyors meneteléssel nyomultunk előre, de árulók voltak az indiánok között és a spanyolok csapdát vetettek rabszolgáik által, akik azzal hitegettek, hogy átállnak hozzánk. A harc kegyetlen volt és azzal végződött, hogy a fákra kellett menekülnünk.

A harmadik napon kínozni kezdett az éhség és a szomjúság. Sólyommal együtt leereszkedtünk a fáról és menekültünk. De másnap utánunk uszították kopóikat, bekerítettek. Ismét csak a fákon találtunk menedéket.

Reggel megkezdődött a harc. A spanyolok ellenünk hajszolták rabszolgáikat. Sok elhullt belőlük. Aztán jöttek a lövészek. Az indiánok átlőtt mellel ugráltak le a fákról; esésük úgy hangzott, mint az égő fák zuhanása. De elegen voltunk még, és spanyol vér is festette a földet. Védőtetőket húztak maguk fölé és azok alól lövöldöztek ránk, aztán fűrésszel, szekercékkel vágni kezdték a fákat. Nem volt menekvés. A fák remegtek a borzalomtól és akik menekülni próbáltak az ágakon át, átlőve hullottak

alá. Végül a mi fánk is megzendült. Minden élő reszketett rajta, és az emberek úgy függtek ágain, mint a félelem elátkozott gyümölcsei. Rettenetes ékek mélyedtek bele a törzsbe. Zizegtek a nyilak, itt is, ott is elhemperedett egy holttest; aki tudott, menekült. Sólyom nem engedett el. Különös elhatározás égett szemében.

— Segítened kell nekünk! — mondta.

A spanyolok kiáltozni kezdtek, óvatosságra intve egymást a fa dőlése miatt. Teljes erőmből elkiáltottam magam:

— Spanyolok, az Isten szerelméért, ne pusztítsátok a keresztény lelket.

Lent megrettentek. Az indiánok közül aki tudott, menekült. Aki élve esett le, védekezett. Új küzdelem keletkezett, és az indiánok lándzsái spanyol vértől piroslottak. Sikerült Sólyommal egy másik fára menekülnöm és a spanyolok egy pillanatra elvesztettek bennünket szemük elől. Megpihentünk. Az aláfűrészelt fa, melyet elhagytunk recsegve zuhant le. Madarak repültek el lármázva felettünk. Rossz jel volt s mintha figyelmeztetett volna.

De a madarak rémületének más volt az oka, sokkal rettenetesebb.

Ez volt a harmadik találkozásom a kígyóval. Nehézkesen csúszott előre és kitartóan nézett bennünket. Hátrébb húzódtunk, de a kígyó egyre nőtt; lassan kúszott és ha talán nem volt is mérges, egyetlen mozdulata elegendő lett volna, hogy összeroppantson.

Átkozott kígyó — kiáltottam és rázott a sírás. — Ellenségeinkkel szemben nem segítettél, tunyán hevertél és féltetted csúf életedet. Most meg ellenünk támadsz, akiket elárultál, mint igazi kígyó.

Ahogy rákiáltottam átkomat, mintha bólintott volna. Sziszegett és undorító volt. Belekapaszkodtunk a liánokba és lerepültünk a mélybe. Mögöttünk recsegett minden: a kígyó utánunk hömpölygött. Úgy ugrottunk a földre, hogy bokánk belesajdult és menekültünk, azt se néztük merre. Sólyom előttem, a szörnyeteg mögöttem; kiáltani akartam, de csak ennyi szaladt föl a torkomból:

— Sólyom!

És a lelkem elájult, de a szemem nem ájult el, mert láttam, de nem értettem.

Sólyom csodálatosan szép volt. A kígyó félelmetesen tekergett és megtámadott bennünket. Sólyom fegyvertelen volt, mert lándzsája beletörött a kígyó pofájába. A spanyolok körülfogtak bennünket. Testemmel védtem Sólyomot, a spanyolok kézi ijja ellen, mely nem volt olyan rettenetes, mint ez a kígyó, amely elárult és kiadott az idegeneknek.

Azután végignéztük a spanyol telep égését és mikor eloltották a tüzet, láttuk a megégett indiánokat. Talán azok voltak, akiknek sikerült megmenekülniök és szabadulásukat arra használták

fel, hogy felgyujtsák a telepet. Igy keresztelkedtek meg a tulajdon vérükben.

— Egyre ezt magyaráztam a spanyoloknak: hogy az indiánok Krisztus hitéért ontották ki vérüket, hogy én magam vezettem őket, és hogy a pap megszökött tőlünk. Igen, a pap megszökött; fontosabb volt neki az alkirály jóindulata, mint az indiánok lelke. Aztán elítéltek bennünket. Az egyik papra bíztak, aki velünk jött Spanyolországból a hajón s egy igen magas hegyen át ő kísért bennünket a fővárosba. Az első napon bilincsbe verve mentünk. Amikor már elég távol jártunk, levették rólunk a bilincset. A pap velünk imádkozott. Sólyom is imádkozott a kedvemért. Cédrus és piniaerdőbe értünk, ahol a patak nagyon hasonlított a spanyol patakokhoz. Egy este megfürödtem. Sólyom is odafutott, de nem fürdött, csak állt felettem. Aztán mellém kuporodott a karomra hajolt és sírni kezdett. Ettől a pillanattól kezdve a spanyolok nem féltek többé Sólyomtól, tudták, hogy velem jön. bárhová visznek. Mi pedig összebeszéltünk és megfogadtuk, hogy megszökünk. A pappal is beszéltem. Megkérdeztem tőle, nem mehetnek-e a papok az indiánok közé spanyolok nélkül is. Csak annyit mondott: „Ne avatkozz ebbe!" Azon az éjszakán megszöktünk. Gyönyörű futás volt, mert indiánokon kívül senki mással nem találkoztunk. A föld felségesen pihent és a madarak soha oly szépen nem énekeltek. Amikor vizet ittam, Sólyom mellettem térdelt és fogta a kezemet. És kézenfogva vezetett, arany galambokról és csodálatos virágokról énekelt. Nem volt már büszke és tartózkodó Egyetlen lépést sem tudott tenni nélkülem. Virágokat szedett nekem és megtanított indián nevükre, megtanított rá, hogy hívják a lepkéket, madarakat, növényeket. És olyan volt ez a beszéd, mintha arany és opál virágok szóltak volna, és mint az őserdő hangja. Az ég ragyogott és minden felhő tele volt élettel, mintha ez az egész indián föld megtelt volna lélekkel és hasonlóvá lett volna a paradicsomhoz. Ugy látszott, nem találkozunk többé a gonosz kígyóval. De nem ismertük a földrajzot, és egy napon egy magas szikláról ködöt láttunk, és amikor a köd eloszlott, összerázkódtunk az ijedelemtől, mert alant egy mérhetetlen szakadékban láttuk az ég végtelen tükrét, mint az örök szomorúságot. A tenger volt.

Hová menjünk? Merre meneküljünk? Úgy gondoltuk, csónakot kell készítenünk és rábíznunk magunkat a tengerre és Isten irgalmára. Az úton őrjárat jött szembe. Megkérdeztem tőlük. milyen város az ott lent. Azt mondták: Lima.

És mi hová megyünk? Templomba — feleltem. Miért? — kérdezték tovább. Azt válaszoltam, meg akarunk esküdni. Nevettek rajtunk, de tovább engedtek. Sólyom a karjába vett és megcsókolt.

Este valamilyen katona ért utol bennünket. Összeverekedett Sólyommal, és Sólyom megölte őt. Másnap riadó volt a környé-

ken, ujjal mutogattak ránk, s az emberek utánunk futottak. Letértünk az országútról és elrejtőztünk, hogy kipihenjük magunkat. Be akartam jutni Limába, ott valamelyik templomban menedéket találhatunk. De fel ismertek és letartóztattak. Kihallgatásra akartak vinni és nem engedtek be bennünket egyetlen kápolnába sem.

Alacsony kertfal mellett mentünk el, faágak nyúltak ki rajta.

— Ugorj át! — kiáltottam Sólyomra és mind a ketten átugrottunk.

Őrzőink utánunk! Egy ház felé szaladtunk. A kerti ösvényen egyszerre csodálatos alak merült fel előttünk. Jobban megijedtünk tőle, mint a rettenetes kígyótól a fán. Ijedtünkben elfeledkeztünk üldözőinkről is, de azok is megkővülve torpantak meg és térdreestek. Ahogy azt észrevettem, magam is letérdeltem és megragadtam a csodálatos alak kezét. Sólyom követte a példámat.

Holttest volt ez, a borzalom és a halál koronájával megkoronázva, mélyen beburkolózva hosszú női ruhájába és valaminő rettenetes titok kísértetiességébe. Ránkemelte szemét, mert szemét szüntelen lesütötte. Szeméből csak úgy ömlött a forró szomorúság. Hangja halálos gyöngeségtől akadozott, és teste megremegett a beszéd erőfeszítésétől:

— Miben segíthetek rajtatok?

De hangja és tekintete eltüntette minden borzadásunkat, minden rémületünket. Ajkáról más hang zengett, mint Európáé és Amerikáé és szemében fényesebb csillagok ragyogtak, mint a Dél keresztje.

— Meg akarják ölni a jegyesemet és még nincs megkeresztelve — mondtam könyörögve és alázatosan. És nyomban elpirultam kérésem miatt.

— Mit tett nektek ez a gyermek? — kérdezte a férfiakat.

— Spanyolokat gyilkoltak — szóltak a férfiak, aki beszélni is féltek jelenlétében.

A test megingott. Szolgálóért kiáltottak és megfogták. De mielőtt elájult volna, felséges és szent fejmozdulattal intett, hogy vezessenek utána és hagyjanak magunkra vele. Mikor felocsúdott, annyi ereje sem volt, hogy felüljön. Megfordult fekvőhelyén és két narancsot adott nekünk s arcán a fenséges jóságnak olyan mosolya jelent meg, hogy lélekzetet venni is féltünk.

— Mondj el mindent, gyermekem — szólt rám gyönge hangon. Rövidre fogtam a mondandómat, mert láttam rajta, hogy halálosan fáradt. Rózsafűzérét bágyadtan Sólyom felé nyujtotta, de egyetlen szót se tudott szólni.

Egész éjjel mellette imádkoztunk és virrasztottunk. Reggel egy pap jött be hozzá, odanyujtotta neki a legszentebb Oltáriszentséget. Erre ismét megtudott szólalni és meg tudott mozdulni ágyán. A pap faggatni kezdett, mit keresünk itt, mert Sólyom félmeztelen volt, én pedig indián ingben. Beszélnem kellett. A haldokló

szűz szemei úgy sütöttek ránk, mint a fény. Sólyom lehunyta a szemét. Én éreztem, hogy egy szent piheg előttem, indulóban a menyországba, egyenesen Isten trónja elé; és hív és nógat és vonz magával. De nem tudtam lesütni szememet és arcomon a dac rózsái lángoltak, ahogy ott álltam szemben azzal, aki megmentette ideigvaló életünket. Ő gyengéd szeretettel nézett Sólyomra, az én szemembe pedig kérőn, magasztosan, fenségesen. De nem tudtam megadni magam, bár egész lelkem remegett és hullámzott. Ha még egy pillanatig rámnéz, leborulok és engedelmeskedem. De ő ekkor anyai gyöngédséggel elmosolyodott és fenséges engedékenységgel elengedett.

Valamiről még beszélt a pappal. Kolostorba vittek minket. A szüzet csak akkor láttuk ujból, amikor ravatalra tették. Izabellának nevezték születésekor. Róza az örök neve.

Temetése előtt Sólymot megkeresztelték és élete végéig megkapta a limai szűz oltalmát.

Imádságban búcsúztunk el egymástól. A világ változott, új lapok következtek életünk könyvében... És hogy hogyan kerültem ide, azt már tudjátok...

Sinkó Ferenc fordítása

AZ ÚT, amely a tökéletességre vezet, szűk és szoros, mert nem járhatni rajta másként, mint önmegtagadások között, érzékeinket megfegyelmezve, természetes hajlamainkat ellenőrizve és minden fölöslegeset lehántva magunkról. De ezen az úton egy napon fényességes, édességes és tágas vidékre jutunk. Ez a tökéletesség állapota, melyben az érzékek rabságából megszabadult lélek, erősen és győzhetetlenül a kísértéssel szemben, a szellem magasságában Istennel, az szent szabadságban és romolhatatlan értékek közepett, akár a paradicsomban.

Huby atya lelki maximáiból (1690)

SZEMLE

„MINT SZOMORKODÓK, MÉGIS MINDIG ÖRVENDEZŐK"

Bőjt első vasárnapjának szentleckéjében olvassuk a korinthusiakhoz írt második szentpáli levél 6. fejezetéből: „Ime, most van a kellő idő, most van az üdvösség napja!... Viselkedjünk mindenben Isten szolgáiként,... mint szomorkodók és mégis mindig örvendezők; mint szűkölködők és mégis sokakat gazdagítók; mint akiknek semmijük sincsen és mégis mindenük megvan."

Csupa paradoxon, csupa ellenmondás!

Chestertontól származik az a sokszor idézett mondás, hogy a kereszténység voltaképp egy óriási paradoxon, amelyben az egymással ellentétes dolgok egyszerre érvényesek. A paradoxonok nagymesterének ezt a gondolatát sokan talán nem tartják többnek szellemes ötletnél. Pedig ez a formula a legátfogóbb, legjogosultabb szempontok egyikét fogalmazza meg találóan, amelyek bevilágítanak a kereszténység szívébe.

Hogy mennyire lényegéhez tartozik a kereszténységnek a paradoxon, talán semmisem mutatja olyan jellemzően, mint az egész keresztény tanítás alapokmánya, a Hegyi Beszéd. Azt hiszem, ha valaki először olvasná vagy hallaná — nem úgy mint aki gyermekkorától megszokta — az mindenekelőtt ezeken az elképesztő paradoxonokon ütődnék meg. (Az evangáliumi hallgatóságra csak azért nem hatott elriasztóan, mert maga is keleti lévén és benne élvén a prófétai stílus-hagyományban, ismerte, értette és szerette a képes és nagyításos, paradox bibliai kifejezésmódot.) Itt azonban többről van szó, mint stílushagyományról: itt a paradox kifejezés alatt rejtőző mondanivaló maga is paradox. Lehet-e betűszerint érteni pl. az olyan tételeket, hogy boldogok a sírók? Hiszen ha boldogok volnának, nem sírnának. Vagy hogy „legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes?" Hiszen az ember nyilván nem juthat az Isteni tökéletesség közelébe. Nincs-e föloldhatatlannak látszó elenmondás az Úr Jézus nagy új tanításai („Hallottátok, hogy mondatott a régieknek: szemet szemért, fogat fogért, én pedig mondom nektek: ne állj ellent a gonosznak") — és a közt, hogy „Bizony mondom (azaz: esküszöm), míg elmúlik az ég és föld, egy i betű vagy egy vesszőcske sem szűnik meg a Törvényből"? — Vagy: „Úgy világoskodjék a ti világosságtok az emberek előtt, hogy lássák jótetteiteket és dicsőítsék Atyátokat", — és egy lappal később: „Vigyázzatok, hogy igazságtokat ne cselekedjétek az emberek előtt, hogy lássanak titeket"?

De a Hegyi Beszéden kívül is, az egész kereszténység tele van efféle paradoxonokkal, látszólagos ellenmondásokkal és lehetetlenségekkel. Nem ilyen szószerinti képtelenség-e, hogy az Isten „haragszik", vagy hogy „megbántjuk" Őt? Nem látszik-e ellenmondásnak, hogy meg vagyunk váltva, de mégis „félelemmel és rettegéssel kell munkálni üdvösségünket?"; hogy a „világ", a test, az anyag megvetendő, sőt „gyűlölendő", és

mégis annyira feldicsőítettek, hogy az Isten Krisztusban „testté lőn", sőt az emberi test is feltámad és megdicsőül? Nem arculcsapása-e az „emberi" ösztönnek, érzésnek, érzékenységnek az Eucharisztiáról szóló „kemény beszéd", a kötelező gyónás vagy a fölbonthatatlan házasság?

És mégis: ezeknek a betű szerint nem érthető dolgoknak nagyon határozott és világos értelmük van, ezek az emberileg „lehetetlen" és embertelen dolgok megtapasztalhatóan lehetségesek és megtapasztalva a legmélységesebben emberinek bizonyulnak; ezeknek az ellentétes tételeknek mindkettője igaz, és egyszerre igaz. És mindezt nemcsak elméletileg lehet megmutatni, hanem át is lehet élni, sőt minden keresztény ember, — tudatosan vagy öntudatlanul — át is éli.

Honnan ez a bonyolult és mégis olyan egyszerű paradoxia, ez a sok ellentmondás, ez a „coincidencia oppositorum", amely, mint látszik, a kereszténység lényegéhez tartozik?

Igen mélyen járó okai vannak, három is. Mind a három alapvető igazság: három tény, legmélyebb fundamentumai az egész keresztény tannak és életnek.

Az egyik az Isten felfoghatatlan és kimondhatatlan, „egészen-más" volta. Minden szó, amit róla mondunk, (pl. hogy „atya"), valójában hasonlat, analógia, emberi, teremtményi síkra való vetítése valaminek, ami a valóságban egészen biztosan nem így van, de valahogyan mégis olyanformán van, (minőségileg és mennyiségileg végtelenre nagyítva) mint ami emberit az emberi szó (pl. az emberi atyaság) jelent. Hogy ezzel a hasonlati beszéddel nem tévedünk, arról biztosít az Úr Jézus, aki (a leghitelesebb hozzáértő!) maga is ezen a nyelven beszél. Már most „a kinyilatkoztatott isteneszme természetfölötti palládiuma, hogy az igaz Istent jellemző ellentmondó mozzanatokat nem tompítja le; nem élezi ki és nem fatyolozza el egyiket a másik rovására, hanem a legenergikusabban érvényesíti és élő egységbe szövi valamennyit. A kinyilatkoztatás Istene végtelen és egyben személyes; világfölötti és egyben a legbensőbben átjárja a világot; mindennek legteljesebb oka és mindamellett érintetlenül és feltétlenül szent." (Schütz: Dogmatika I, 303.)

A másik ok az emberről való keresztény tan, illetőleg az eredeti bűn döntő tényének fölismerése. Az ember és az egész teremtés önmagában jó. („És látá az Isten, hogy mindaz, amit alkotott, felette jó volt." Móz. I. 1, 31.) Az ősbűn következtében ez a jó világ megromlott s alávetetett a bűnnek („Tudjuk, hogy az egész világ gonoszságban fekszik", Ján. I. 5, 19. — „A teremtett világ alávettetett a hiábavalóságnak, tudjuk u. i., hogy minden teremtmény együttesen sóhajtozik és vajúdik mindidáig." Róm. 8, 20.) A krisztusi megváltás ezt az átkot megszüntette: a megváltottak számára. Ám a megváltás az egyes ember számára sincs befejezve, ahhoz az ember közreműködése kell: szeretetben élő hittel kell belekapcsolnia Krisztusba magát, cselekvő, munkás szeretettel az embertársat és az egész világot, az Isten Országa fokozatos eljövetelének munkálására. Ezért a „világról" és az emberről két sor tétel állítható: az egyik

csupa rossz: ez „a gonoszságban fetrengő" világról szól, (mikor az apostolok „testről", „testi emberről", a „világ fiairól" beszélnek, ezt értik), — a másik csupa jó: ez az emberre és a világra annak eredeti mivolta szerint vonatkozik: arra, ami ember és világ az ősbűn előtt volt és ami a maga teljességében az Isten Országa beteljesülésekor lesz, de ami belsőleg ma is átélhető valóság, és külsőleg mindennap jobban megvalósítandó feladat a keresztény ember számára.

Végül szükségszerűen paradoxiát visz az egész keresztény létbe a Megtestesülés ténye. Az Ige, vagyis az Isten testté lőn. Az Úr Jézus Isten is, ember is. Számtalan állítmányunk van róla, amelyek az emberre érvényesek, az Istenre nem; számtalan, amelyek az Istenről szólnak; az emberről nem: Jézus Krisztusról szól valamennyi. Már most ez a kettős, isteni-emberi természet él tovább a földön a „meghosszabbított" Krisztusban, az alterego Christi-ben, az Egyházban is: akit maga helyett hagyott. Itt az isteni művet rábízta az emberre: kiszolgáltatta az emberi természet esendőségének és a történelem esélyeinek. De úgy, hogy a lényeg biztosítására mégis „vele van mindennap a világ végezetéig." Minden isteni erő benne van, ami az emberek Istenhez vezetéséhez szükséges. De mindez az emberiben van: a gyenge, bűnös, tehát (az isteni megbízás körén kívül) tévedésre, bűnre, visszaélésre képes emberekben. Azért az Egyháztól nem idegen semmi ami emberi, (a bűn sem), de az isteni sem — első sorban a lelkek megigazulását feltétlenül lehetővé tevő kegyelem.

Íme a keresztény paradoxon mélységes teológiai, pszichológiai és történelmi gyökerei. Aki ezeket nem látja, és nem érti, az nem látja, nem értheti, a kereszténységet sem. Aki a paradoxonoknak csak egyik oldalát látja, az nem a kereszténységet látja. Csak egyik oldalt állítani a másik nélkül: ez az eretnekség. Mindkettőt egyszerre mindkettőt gyengítetlenül: ez a kereszténység. Rossznak tartja a kereszténység e világot és az életet? Igen: ami benne bűn és butaság, romlás és rontás, embertelenség, azaz istentelenség. Jónak tartja? Igen: amennyiben Isten gondolata, Isten alkotása, Isten-adta pálya, küzdőtér és munkahely, — anyag, amelyet nekünk kell megdolgoznunk, hogy művé, alkotássá, emberhez méltóvá (azaz Isten akarata szerintivé)) tegyük. Rossznak tartja a kereszténység az embert? Igen: de csak azt, aki akarja a rosszat, aki nem akar ember lenni. Jónak tartja? Igen: Isten annak szánta, úgy teremtette, hogy azzá lehessen; hogy azzá is legyen, kegyelmével segíti, s alig várja, hogy azzá lévén magába fogadhassa a Legfőbb Jóságot, Őt magát.

Nagyböjt van: „kellő idő, üdvösség napja". Arra való, hogy szomorkodjunk bűneinken: „mint szomorkodók, mégis mindig örvendezők." Arra való, hogy böjtöljünk, azaz tagadjuk meg magunkat; „mint szűkölködők és mégis sokakat gazdagítók". Arra való, hogy bensőségesebben, állhatatosabban imádkozzunk: „szüntelenül imádkozzatok, mindig örvendjetek... Mindenfajta rossztól óvakodjatok. A Lelket ki ne oltsátok... A békességnek Istene szenteljen meg benneteket". (A thesszalonikaiakhoz írt első levél 5.)

Sík Sándor

A KIS ÚT

„Isten nem támaszthat bennem megvalósíthatatlan vágyakat; tehát ha kicsiny, ha törpe vagyok is, vágyódhatom, vágyódnom kell arra, hogy szent legyek... El kell magamat viselnem számtalan tökéletlenségemmel együtt, de mindenképpen a mennyországba kell jutnom; biztos, egyenes és rövid utat fogok tehát keresni"...

Lisieuxi Szent Teréz

Nagy érdeklődéssel olvastam a februári Vigiliában Jouvenel cikkének ismertetését, az erkölcsiség és a siker viszonyáról. Jól megértem azt is, hogy az ószövetségi kinyilatkoztatás ebben a kérdésben az isteni pedagógiának egy átmeneti fokát képviseli. De nem vethetjük-e fel ugyanazt a kérdést az Újszövetségre vonatkozólag is: nem igér-e az Evangélium is kapcsolatot „siker" és erény közt? Tetteink túlvilági jutalma, a mennyei boldogság, a maga különböző fokaival nem veszélyezteti-e hasonlóképen az erkölcs tisztaságát? Vajjon kereszténynek méltatlanul cselekszem-e, ha pl. a szentgyónásban az örök boldogság eljátszása miatt bánom bűneimet?

Valóban, ha az Ószövetség földi jutalommal bíztat az isteni törvény megtartására, az Ujszövetség nem kevésbbé igér jutalmat, még pedig „az örök élet koronáját", azoknak, akik szeretik az Istent (Jak 1, 12), s épen a legnehezebb órákban ennek boldog reménye ad erőt mindnyájunknak.

Ám ez a „jutalom" valami egészen más, mint a „siker", a „haszon", az „érdek" és egyéb hasonló evilági jók. Ez a jutalom nem ilyen alsóbbrendű jó, hanem a „boldogság". Vagyis az ember legmélyebb, legkiirthatatlanabb és — keresztény fogalma szerint — legmagasabbrendű igényének, vágyának, szükségletének kielégülése. Ezt mint „alacsonyrendűt" kiirtani akarni az emberi magatartás motivumai közűl, annyi, mint elhagyni az emberi realitás talaját és légüres térben kovácsolni elméleteket. Az így kiagyalt erkölcs lehet erkölcs, de nem emberi erkölcs. A kereszténység Isten szemével látja az embert, vagyis olyannak, amilyen valóban, és mindenestül — erkölcsi eszményében és követeléseiben is — nekivaló.

Még jobban kitetszik a fenti gondolat képtelensége, ha meggondoljuk, hogy mi az az „örök boldogság", amelyet a kereszténység igér. „Az pedig az örök élet, hogy megismerjenek téged egyedül igaz Istent." (Ján 17, 3). Az örök „jutalom": Isten látása és birása, örök szeretetben (a szeretet „megmarad" 1 Kor 13). Istent, azaz a teljes valóságot, az igazságot, a jóságot, a szépséget látni, birni: van ennél magasabbrendű csak elképzelhető is a mindenségben? Az *erre* való törekvésben szolgai erkölcsöt látni, ez — a legártatlanabb esetben is — legfőlebb játék a szavakkal.

De még ez az örök boldogság sem egyszerűen „jutalom" a keresztény ember számára. Az evangéliumi tanítás szerint az Isten az embernek természetfölötti hivatást szánt: az isteni életben való részesedést, kinekkinek a maga mértéke, illetőleg (az isteni kegyelemmel való együttműködéssel, azaz az Evangélium szerinti élettel kidolgo-

zott) befogadó-képessége szerint. Az Isten-látásnak és birásnak ez a neki való mértéke (amely így a maga mértéke szerint mindenkinek teljes), az ő örök boldogsága, amely így lényegében nem „jutalom", hanem szerves kifejlődése, természetes betetőzése annak a természetfeletti életnek, amelyet itt a földön az Isten kinyilatkoztatott akarata szerinti erkölcsi életével magában kidolgozott. Aminthogy az örök kárhozat is elsősorban nem „büntetés", hanem Aquinói Szent Tamás szerint „nem egyéb, mint a bűn legbensőbb mivoltának kibontakozása és és végső gyümölcsének megérlelése". A bűnben ugyanis az ember a teremtmények kedvéért elfordult Istentől: amit ezzel maga akart, azt kapja a kárhozatban, még pedig teljes kifejlettségében és végső következményeiben". (Schütz: Dogmatika II, 686. — Úgy mellesleg: ebből is világos, hogy nem lehet „szerencsétlenségből" elkárhozni; csak az kárhozhat el, aki azt félreérthetetlenül maga akarja.)

Végül az is tévedés, hogy a keresztény erkölcs az örök jutalom reményéért, illetőleg az örök büntetéstől való megmenekülésért kívánja az erkölcsi törvény teljesítését. Az örök jutalom és büntetés ténye és kinyilatkoztatása az isteni pedagógiának és könyörületességnek nagy cselekedete, amellyel segítségére siet az emberi gyengeségnek, a sok fejletlen lélleknek, akik nehezen tudják felfogni és átélni a jó önmagáért való követésének követelményét, az erkölcsi törvénynek, mint Isten akaratának, Istenért való teljesítését.

És melyikünk mondhatja el magáról öncsaló gőg nélkül, hogy mindenkor, minden cselekedetében képes volt a „legmagasabb" motívumok szerint cselekedni? Az ember mindig törekedjék erre, de ha például bűnbánatra az örök jutalom reménye vagy az örök büntetés félelme inditja, legyen nyugodt ez az u. n. tökéletlen természetfölötti bánat a gyónásban elég az isteni bocsánatra, hiszen láttuk, hogy ez is a legnagyobbat foglalja magában.

A keresztény erkölcsi életnek végső motívuma azonban: a jót azért kell tenni, mert az jó, vagyis Isten akarata, — persze ugyanakkor az ember (Isten alkotta) természetének is megfelelő cselekvés. Ahhoz pedig, hogy egy cselekvés keresztény értelemben természetfeletti szempontból is értékes legyen, kell, hogy szeretetből, (Isten és az embertársak iránti szeretetből) fakadjon. „Ha szeretetem nincs, semmi sem vagyok." (1 Kor. 13, 2.). S.

MERT IRGALMASSÁGOD nagyobb nyomorúságomnál, Uram, nem szűnök reményleni benned s örökre irgalmasságodat hirdetem. Mert tudom, hogy nem a bűnös halálát akarod, hanem hogy megigazuljon, ismerje meg bűnösségét és hagyja el bűnét, térjen hozzád és éljen. Uram, add meg nekem, hogy tebenned élhessek, mert beismerem bűnösségemet: ime szemed elé tárom, könnyeimmel mosogatom és meggyónom bűnömet ellened, s mert ellened, magam ellen is.

Savonarola utolsó elmélkedéséből (1498 május 8)

ESZMÉK ÉS TÉNYEK

Irja Mihelics Vid

Bizonyára sokan láttuk már, legalább képes ábrázolásban, *Michelangelo* világhírű Mózesszobrát, amely 1545 óta ott emelkedik II. Gyula pápa síremlékén a római San Pietro in Vincoli templom belsejében. Kétségtelenül remekmű, de főleg a nagyközönség köréből sokszor érte már bírálat az elmult négy évszázad alatt. Általában két hibát véltek rajta felfedezni. Az egyik az, hogy a fej rendkívül kicsiny, ha hozzámérjük az egész test hatalmas arányaihoz. A másik, hogy a kusza hajsörény nem hat természetesnek s még kevésbbé természetesek azok a csigavonalak, amelyekben a szakáll és a bajusz szertehull, majd összeáll. Lehet, hogy mindez nekünk eszünkbe sem jutott. Azon már azonban alighanem mi is meglepődtünk, hogy a Mózes-szobor fejét két szarv ékesíti. Végtére is hogyan és miért kerültek oda? Kíváncsian vettem hát kezembe *Giovanni Zanghieri* minap megjelent tanulmányát, amely címében erre a sokat vitatott kérdésre is feleletet igért. S fejtegetéseit nemcsak érdekeseknek, de mind műtörténeti, mind kultúrtörténeti szempontból igen tanulságosaknak találtam. Előbb azonban hallgassuk meg, mit hoz fel Zanghieri a bevezetőben említett két kifogás ellen.

Ha valaki — úgymond —, akkor Minchelangelo tisztában volt az emberi test részeinek helyes arányaival. Bajosan tehetjük fel tehát, hogy tévedett volna a Mózes-fej méretezésénél. S valóban, ma egyre általánosabb az a felfogás, hogy amikor a művész kisebbre faragta a fejet, ezzel is Mózes egyéniségét kívánta érzékeltetni: azt, hogy Mózes, mint népének katonai vezetője, mindenekelőtt a „tettek embere" volt, nem pedig az „elmélkedésé", hiszen a főpapi tisztség Áronra hárult. Aligha kétséges — állapítja meg Zanghieri —, hogy Michelangelo megfontolt tudatossággal az antik görög szobrászokat követte itt, akik héroszaikon az erőt, a hatalmat és a támadó szellemet akként domborították ki, hogy a törzs és a végtagok terjedelmét a fejhez viszonyítva szembetűnően megnövelték. S hogy a művészi kifejezés eszközeit vizsgálva nincs ebben semmi meglepő, hivatkozik a tanulmány szerzője azokra a „mélyenszántó kutatásokra" is, amelyeket Freud a szándékos aránytalanságok jelentéstartalmára vonatkozóan végzett. A szerkezeti rendellenesség tehát itt sem hiba, hanem ellenkezően: sikerült és hatályos mód annak a belső látásnak megörökítésére, amellyel az „isteni" művész helyezte maga elé Mózes alakját.

Bizonytalanul, olykor szinte megrovóan tárgyalták viszont újabb bírálók is a haj, a szakáll és a bajusz kevés természetességét. Zanghieri azonban erre is keres magyarázatot s ebben a pontban is Michelangelo pártjára kel. A lelkében élő Mózest — úgymond — abban a pillanatban ragadja meg a művész, amikor Mózes éppen leért a Sinai hegyről. Akkor tehát, amikor végetért a második távolmaradása, a negyven nap és negyven éjszaka, amit az Úr jelenlétében töltött. Ezalatt a Szentírás szerint ételhez és italhoz sem nyult. Még kevésbbé

képzelhetjük, hogy bármi gondot fordított vagy fordíthatott volna külsejére. Arcának a hosszú idő alatt nyíratlanul és fésületlenül burjánzó szőrei nagyon is összegubancolódhattak és tekeredhettek. Ez sem hiba tehát a szobron, hanem egy világosan meghatározott történelmi mozzanat kifejezésének szándékos eszköze.

Bonyolultabb már a szarvak kérdése. Zanghieri szerint eddig még senki sem vonta kétségbe, hogy maga a művész is a patásokéhoz hasonló két szarvval kívánta díszíteni a legnagyobb próféta fejét. Ezt állítja Condivi is, Michelangelo egykorú életrajzírója, aki 1533-ban fogott hozzá feljegyzéseihez. Pedig ha szarvnak fogadjuk el Mózes homloka fölött a két kitüremlő dudort — állapítja meg Zanghieri —, akkor nem következtethetünk másra, csak arra, hogy a művész a fejnek vagy pogányos, vagy állatias jelleget akart adni. „Szatírszerű ábrázolás" — jegyezte meg róla negyedszázaddal ezelőtt egy olasz kézikönyv is. „Olyan, mint Pan" — írta 1912-ben Sauerland. Ugyanakkor voltak német és francia tudósok, akik az állati jelleg mellett érveltek. A mindenképen kínos vagylagosságot egyes kutatók, főleg olaszok, végül is azzal a szellemes feltevéssel próbálták megkerülni, hogy Michelangelo a szarvakkal azokat a „hagyományos fénysugarakat" kívánta helyettesíteni, amelyekkel a hatalom emberfölötti mértékét szokták volt kifejezésre juttatni. A helyettesítés eszméjét pedig, ha téves értelmezés folytán is, de magából a Szentírásból vette a művész. Az igazság azonban az — jelenti ki most Zanghieri —, hogy a vonatkozó szentírási helyet Michelangelo nagyon is helyesen magyarázta.

Ha a szobrot tüzetesen megvizsgáljuk — mondja a szerző —, akkor rájövünk arra a sarkalatos tényre, hogy nem igazi szarvakról van szó, amilyeneket az állatok viselnek, hanem álszarvakról, amelyek csak felületes megtekintésre hasonlók az igaziakhoz. A kétszarvú emlősök szarvai, mint mindannyian tudjuk, közvetlenül a koponyából nőnek ki, szimmetrikusan vannak elhelyezve és szimmetrikusan fejlődnek. A Mózes-szobor fején viszont a két dudor az archoz viszonyítva feltűnően nem szimmetrikus. Ha azután még gondosabban szemügyre vesszük a szarvakat, megállapíthatjuk azt is, hogy eredetileg megvolt és csupán pillanatnyilag borult fel köztük a szimmetria. Vagyis a két dudor nem valami merev és szilárd képződmény, hanem mozgékony és mozgatható, akárcsak a ló füle. A jobboldali dudor, amely a boncanilag megengedhető szélső határig követi Mózes fejének fordulását, szinte merőlegesen helyezkedik el, ugyanúgy, ahogy a megriadt és feszülten figyelő ló állítja a fülét. A másik dudor ezzel egyidejűen az arc síkjához viszonyítva félderékszögben kifelé fordul s ugyanilyen szögben előre is hajlik. A baloldali dudor tehát azt a mozgást is követte, amelyet a fej fordulása és megállása után tovább már csak a szembogár végzett. A szem ugyanis még erősebben jobbra és alább tekint a mélybe, ahol Mózes nagy meglepetéssel veszi észre, hogy fivére, Áron, csak habozva és vonakodva közeledik feléje. A Szentírás szavai szerint: „Áron és Izrael fiai azonban meglátták, hogy sugárzik Mózes arca

s azért félének a közelébe menni. De ő hívá őket...“ Ezekután bizonyosak lehetünk — folytatja Zanghieri —, hogy nem állati szarvakat rakott Mózes fejére a művész, még kevésbbé szatirszarvakat, hanem szaruképződmény formájában „természetfölötti antennákat“, amelyeket nem a koponyacsontba, csupán a fejbőrbe rögzített. Mozgékony szervek ezek, amelyek egymástól függetlenül előre és oldalvást fordíthatók, mint némely nemes állatok fülei.

De mit akart ezzel kifejezni Michelangelo és hogyan támadt ilyen gondolata? — teszi fel Zanghieri a kérdést s miután maga Michelangelo soha nem nyilatkozott erről, most ő próbál rá megfelelni. Abban az időben, amikor a művész a szobor mintázásához kezdett, a Szentírással foglalkozók már tisztában voltak azzal, hogy a helyesen értelmezett héber szöveg a hegyről leereszkedő Mózes arcát „ragyogónak“ vagy „sugárzónak“ mondja. A Vulgata akkoriban elterjedt két népnyelvű kiadásának készítői, Malerni és Jenson is ezt a jelzőt alkalmazták, vagyis már helyesbítették a Szent Jeromosféle latin fordításnak azt a szövegét, amely szerint „szarva volt Mózes arcának“, mint ahogy a Vulgatában egymásután háromszor is olvashatjuk. A héber „garan“ szó ugyanis épp úgy jelent „szarvakat“, mint „sugarakat“, de nyilvánvaló, hogy mivel az arcra vonatkozik, az első jelentését el kell ejteni. Teljességgel bizonyos — folytatja Zanghieri —, hogy Michelangelónak is tudomása volt erről. Ám éppen amikor előkészületei végéhez ért, lett különösen szigorú Róma a Szentírás kezelésében, mind a hittudomány, mind a művészetek körében. Hiteles szövegnek egyedül a Vulgata számított. Michelangelo tehát — állapítja Zanghieri — keserves dilemmába került. Engedelmes fia volt egyházának, de a művész mégis fellázadt benne arra a gondolatra, hogy alkotásában is bele kelljen vinnie egy kézenfekvő tévedést. Erre vall az a körülmény is — amire már egy legújabb életrajzírója is figyelmes lett —, hogy oly sokáig késlekedett a fej kifaragásával. Közben talán azon is tűnődött, hogy miként hozhatná ki az anyagból az arc fényességét, de minden bizonnyal rájött, hogy szobrászati eszközökkel meg nem valósítható feladat. Ám ha más módon is, de valahogy mégis ki akarta fejezni a próféta kivételes képességeit. S így született meg az az eredeti és jellegzetes kiképzés, amelyet a szobor fején szemlélhetünk. Indításul hozzá a Vulgata pontatlansága szolgált — mondja Zanghieri —, sugalmazásról azonban a szó igazi értelmében nem beszélhetünk.

Michelangelo zseniális ötlete ez, amellyel a rendkívüliségnek ugyanazt a hatását éri el, mintha sikerült volna ragyogóvá tennie az arcot. S magyarázat mindjárt arra a megdöbbenésre és félelemre is, amely a zsidókat fogta el, amikor tekintetük a visszatérő Mózesre esett. Ez az elváltozás: a váratlan álszarvak, nem kevésbbé csodálatos, mint a kifényesedés, sőt szembeszökőbb, mi több, ijesztőbb is annál. Zanghieri arról is meg van győződve, hogy csupán az egyházi fegyelem mély átérzése miatt adta a művész szarvak formáját a kétdudornak, amelyek mozgékonyságuknál és helyzetüknél fogva inkább fülek lehettek volna. Az egyszerűbb hívek így megnyu-

godhattak, hogy lám, ott vannak a szarvak, amelyeket a Biblia örökített meg és „írt elő". Holott egyáltalán nem voltak szarvak azok, amik Mózes fejére kerültek, hanem a természetfölöttiség érzékelésének és birtoklásának szimbolumai. Velük fejezte ki a művész, hogy a legnagyobb próféta — az egyetlen élőlény, aki szemtől-szemben állhatott Istennel — nemcsak hallotta, de meg is értette Isten parancsait s hogy az ez akarat, amely most rendelkezéseiben meg fog nyilatkozni, isteni akarat: nem Mózesé, hanem magáé az Úré. Mai fogalmakkal élve tehát ezek az ál-szarvak a kivételes prófétai lelkiség felfogó és a közvetlen isteni akarat továbbító antennái. Hívhatnók őket „isteni-emberi szellemközi radaroknak" is. S mondhatnók azt is, hogy bizonyos módon a csalatkozhatatlanság legősibb tárgyi jelképei.

*

Ha olykor talán vitatható módon is, de a mai katolikus szépirodalom sok érdekes vonására világít rá *Bert Herzog* abban a tanulmányában, amelyet a *Furche* tett közzé. Talán a legszembetűnőbb mozzanat az, hogy ennek az irodalomnak kimagasló termékei egyre inkább a protestáns térségben születnek meg, míg a sajátosan katolikus tájak a növekvő kimerültség, vagy éppen a meddőség jeleit mutatják. S nyilvánvalóan ezzel függ össze az a másik, ugyancsak szembeszökő mozzanat, hogy a legkiválóbb katolikus írók főleg az áttértek és visszatértek: a konvertiták és revertiták soraiból kerülnek ki. Vannak természetesen kivételek is, mint a francia Bernanos és Mauriac vagy a flamand Gezelle és Verschaeve, de ez nem változtat a tényen, hogy szinte fel sem tudnók sorolni azokat a katolikus írókat, akik eredetileg más hitet vallottak, vagy egyáltalán hitetlenek voltak.

Herzog szerint az eltolódás folyamata még a szazadfordulóval indult meg. Akkor, amikor nagyobb számban léptek elő olyan írók, akik „világirodalmi" igényektől hajtva át tudták törni a katolikus „ghettó" falait. Claudel és Bloy voltak az elsők. Velük tartott a mindaddig habozó Péguy, majd Jörgensen, Chesterton és Papini. Utánuk és hatásukra már szinte meg nem szűnő áradásként következtek a megtérések és visszatérések: Gertrud von Le Fort és Sigrid Undset, a korán elhunyt Reinhard Johannes Sorge és Hugo Ball, Ghéon és Francis Jammes, Lothar Schreyer és Gabriel Marcel, Bergengruen, Evelyn Waugh és Graham Greene, Julien Green és Langgässer, Ruth Schaumann és Reinhold Schneider, Van der Meersch, Alfred Döblin és Edzard Schaper. S ezek csak a legismertebb nevek. Néhányan megálltak a kapu előtt s még ma sem tudni, merre visz az útjuk, mint Stefan Andresé is. Egyesekről nehéz véleményt nyilvánítani; a tanulmány itt Joseph Rothra, a „fölöttébb kérdéses" Derlethre és Max Jacobra utal. Egyesek ismét elvesztek számunkra: James Joyce, Cocteau és Karl Kraus, bizonyos értelemben Hofmannsthal is.

A „törzsökös katolikusok" részvétele és szerepe — állítja Herzog — egyre kisebb, ha nem is a számuk szerint, de súlyuk és minőségük alapján. A zöm hatása, mint mondja, inkább csak a saját hazai irodalmában érezhető, a legtöbben ugyanis

másod- és harmadrangú tehetségek és csupán a provinciális szépirodalomban jutnak tekintélyére. A nemzetközi irodalomban mint katolikus írókat főleg a konvertitákat és a revertitákat ismerik. Rámenős, merész és szívós tipusként jellemzi utóbbiakat Herzog. Nem tűrnek semmiféle békiyót. Ragaszkodnak az akaratukhoz, nem ritkán „ressentiment"' is fűti őket, csípősek és szellemesek, bölcseletben iskolázottak és jártasak. Meglehetősen hidegen hagyja őket bármiféle „klerikális irodalom-irányítás". Nem riadnak vissza az összeütközésektől. Ám igazi problémáik vannak. Ennek a tipusnak egyik legfigyelemreméltobb teljesítménye, hogy az emberi létet illetően föléje mert kerekedni annak a naiv derülátásnak, amely még a huszas években is általánosan uralkodott a katolikus irodalomban — emeli ki Herzog. Ez a tipus szakított azzal a „katolikus" műfajjal, amely örömest menekült a multba, az idillben kereste a feloldást és kitért az ember valódi kérdései elől. Ez a tipus termelte ki a katolikus essay-írás modern mestereit is, akik metsző élességgel, elegánsan és ragyogó művészettel fejezik ki gondolataikat. Mondhatni, a legnagyobb tehetségek ezen a területen dolgoznak. Mellette gyakran írnak regényeket is, de nem epikusan terjengő kényelmes és kedélyes meséket, hanem pontosan kiszámított problématörténeteket. Szűkszavúak a dikcióban, novellisztikusan szorosra vonják az eseményeket, végletesek a megoldásban, mindent szétszednek, ami van, kritikusak a társadalom iránt s van bennük bőven kultúrpesszimizmus is. A tanulmány szerzője szerint Mauriac jeleníti meg előttünk a leghívebben ezt a tipust Franciaországban. Greene Angliában. Hatásuk felrázó, legtöbbször felkavaró, olykor az émelygésig és rosszullétig is. Ők képviselik a „feketeirodalmat" a katolikus térben.

Úgy hiszem, nem sok ellenvetés merülhet fel ezzel a jellemzéssel szemben. Más kérdés persze, hogy ez az irodalom, amelyet maga Herzog nevez „feketének", tartalmazza-e és nyujtja-e azokat az értékeket, amelyekkel a katolicizmusnak ma kellene szolgálnia? Szerintem nagyon is válsághangulatot áraszt — ez jut kifejezésre kultúrpesszimizmusában —, aminek legfőbb okát abban láthatjuk, hogy problémái, amelyekben kétségkívül eredeti és gazdag, többnyire olyan társadalmi rétegek problémái, amelyek átestek a fejlődés rostáján, vagy olyan egyéneké, akik kudarcot vallottak a saját lelkiségük és az embertársaikkal való viszonyuk helyes elrendezésében. Gondolom, sokat elmélkedhetnénk erről, és mindenesetre sajnálhatjuk, hogy Herzog nem foglalkozik tanulmányában ezzel az alapvető kérdéssel is. Amit azonban a továbbiakban mond el, abban is van érdekesség. Megállapítja nevezetesen, hogy ez a modern katolikus irodalom szélsőségesen „szkizotim" hangsúlyt kapott.

Közbevetőleg jegyezzük meg talán, hogy a „szkizotim" megjelölés Kretschmer jellemtanában szerepel, mint a „ciklotim" tipus ellentéte. Utóbbi a meleg kedélyű, inkább érzelmi ember, előbbi a hideg ész és akarat embere. Amíg a ciklotim tipusban sok a naivitás, a lobbanékonyság és az ösztönösség, addig a szkizotim tipusban sok az elvontság, a rendszeresség és a merevség. Az előbbi a valóság-

hoz közelálló realista, aki a végesre törekszik, az utóbbi a valóságtól idegen idealista, aki a végtelenre törekszik. Emiatt azután a szkizotim ember túlérzékeny és meglehetősen ellenségesen tekint környezetére. Már most Herzog méltán figyelmeztet arra, hogy vannak az irodalomban „tipikusan szkizotim műfajok, mint a kritika, a polémia és a szatira, s hogy éppen ezek lettek 1900 után a katolikus irodalom erősségei. Csakhamar csatlakozott hozzájuk, Chesterton révén és örökségeként, a bűnügyi elemzés, amely Greene szinte valamennyi regényéhez is alapul szolgál. Papini, Bloy, majd Mauriac, Bernanos, Hugo Ball és Karl Kraus mesz szemenő befolyást gyakoroltak ebben az irányban. Különösképpen azonban a konvertiták és revertiták azok, akik az efajta éles eszközökkel élnek, hogy meggyőződéseiknek hangot adjanak aforizmusban — eszmék rövid, velős formában való kifejezésében —, naplójegyzetekben, essayben, tárcában, bírálatban és értekezésben. Példa rá Haecker, Sigismund von Radecki, Julien Green, Emmanuel Mounier, az *Esprit*, a *Tablet*, a *Wort und Wahrheit* köre.

Megállapítja végül Herzog, hogy a modern katolikus irodalom világirodalmi szinvonalat jelent ma is, hatása széles és mély, de a kimagasló tehetségek elöregedése kezd már árnyékot vetni, mert az a. katolikus irodalom, amely ma a nemzeti határokon túlemelkedik, elsősorban az 1910 előtti évjáratok irodalma. S tesz Herzog még egy észrevételt, mely alaposnak látszik: a nagy és színvonalas katolikus irodalomban is túl keveset kísérleteztek eddig a formákkal, túlsokat viszont csupán a tartalmakkal, úgy hogy „avantgardistákat" a katolikus oldal még mindig ritkán adott.

*

Csak századunk elején vált ismeretessé, hogy az Északi Jegestenger egyszéltében mossa Ázsia és Amerika partjait. Hatalmas középső övezete, amelynek kereken 3000 kilométer az átmérője s ahová az Északi sark is esik, akkor még javarészt feltárásra várt. Nem tudták így azt sem, hogy maga a sark szárazföld-e, vagy tenger boritja. Az állandó jégpáncél miatt hajóval nem érhették el, azokat pedig, akik kutyák vonta szánokkal próbálkoztak, ezer veszedelem környékezte. Bizonyára emlékezünk a merész vállalkozások feledhetetlen hőseire. A legregényesebb utat Nansen tette meg, aki 1893-ban a Laptev tenger jegébe fagyasztotta hajóját s a jég mozgására bízta magát. Már előbb megfigyelte ugyanis, hogy azokat az óriási jégmezőket, amelyek a folyton hasadozó és töredező jégfelület darabjaiból állnak össze, a tenger áramlása a Laptev tengerből a Grönlandi tengerbe sodorja. S valóban, három éven át vitte a legendás „Fram" hajót a jég, míg végül is a sarktól 600 kilométerre megrekedt. Nansen akkor gyalogszerrel vágott neki, de csak 410 kilométerre tudta megközelíteni a sarkot. Valamivel tovább, 380 kilométerre jutott el 1900-ban az olasz Cagni. Többeket ért még kudarc. Nem járt sikerrel Peary 1906 évi kísérlete sem, de 1909-ben azután mégis övé lett a győzelem: Ellesmere szigetéről kiindulva 36 napi szánkázás és gyaloglás után rátehette lábát az Északi sarkra. Könnyű volt megállapítania, hogy tenger fölött áll, hiszen mozgó jégtáblák, u. n.

„pack"-ok egész során kellett áttornásznia magát.

Ha azonban így meg is oldódott az Északi sark földrajzi rejtélye, ezzel még nem tisztázódott a sarkvidék általános problémája. Erre — mint a *Scienza e Vita* összefoglaló tanulmányában olvasom, — nem is kerülhetett sor mindaddig, amíg az ember meg nem hódította a levegőt. A XX. század küszöbén a svéd Andrée már megkísérelte, hogy léggömbbel jusson el a Spitzbergákról a sarkra, de nyomtalanul eltünt; ballonjának roncsait csak 1930-ban találták meg Bianca szigeten, 900 kilométerre északkeletre a kiindulási ponttól. Meg kellett várni a repülőgépet. A Déli sark felfedezője, Amundsen nyúlt hozzá először: 1925-ben hidroplánra ült a Spitzbergák egyik fjordjában s két jégmező közé leszállt a tengerre, 25 kilométere a sarktól. A rákövetkező évben Byrd 15 óra alatt a Spitzbergákról a sark fölé és onnan vissza röpült. Peary 36 napja már a messzi mult emlékének tűnhetett fel! Wilkins mutatta meg azután két alkalommal is, hogy miként lehet és kell leszállni a sarki jégmezőkre. E tekintetben az első kimagasló teljesítményre a szovjet oroszok hivatkozhatnak. Amikor 1933-ban a „Cseljuskin" jégtörő a Behring szorostól északra elsüllyedt, egy jégtáblára menekült közel száz főnyi személyzetét úgy mentették meg, hogy „légi hidat" létesítettek az úszó jégtábla és Vancarem között.

Szovjet tudósoknak köszönhetjük az Északi sark tudományos feltárását is. A szovjet kormány 1937-ben határozta el, hogy repülőgéppel hordott meteorológiai állomást létesít az Északi sarkon. Bázisul a Rudolf szigetet szemelték ki a Ferenc József-föld legészakibb végénél, amely 1895-től 1914-ig már Nansen, Cagni, Fiala és Sedov expedicióí számára is kiindulási pontnak szolgált. 1937 május 21-én határás repülés után az „N 170" négymotoros repülőgép egy három kilométer átmérőjű jégtáblára szállította, 20 kilométerre a sarktól, Papanint, az állomás vezetőjét, Sirkov hidrobiológust, Fedorov csillagászt és geofizikust, Krendel rádiótávírászt, a sarki táborozáshoz szükséges felszereléssel és a tudományos műszerekkel együtt. A következő napokban még háromszor fordult a gép és elegendő élelmiszert rakott ki ahhoz, hogy a négytagú társaság kilenc hónapon át utánpótlás nélkül is nyugodtan dolgozhassék. A tábor megszervezése után a tudósok első dolga volt, hogy elektromos fűtésű fúróval megfúrták a jeget és megmérték a tenger mélységét. Kiderült, hogy ez a mélység az Északi sark fölött 4200 méter. A jég vastagsága itt is csupán három méter volt. Minthogy a jégtáblát az áramlás folyton sodorta Grönland keleti partjai felé, ezen a részen a sarki tenger mélységéről pontos térképet készíthettek. Ugyanakkor a csillagászati helymeghatározások nyomán magának a tengeráramlásnak irányát és sebességét is figyelemmel kísérhették. Jégtáblájuk kezdetben elég lassan és szabálytalanul a záró szélességi kör mentén délfelé haladt, amint azonban be jutott a tengernek abba a karjába, amely Grönlandot és a Spitzbergákat választja szét, egyszeriben meggyorsult a mozgása. Legnagyobb sebessége napi 57 mérföld volt. Az áramlásnak ez az iránya és sebessége a sarki tengeren állandónak tekinthető. Nemcsak Nansen ha-

jójának története mutatja, de megerősítette a „Sedov" szovjet jégtörő kalandja is. Ez a hajó 1937 októberében fagyott bele a Laptev tenger egyik jegmezőjébe. A jég előbb a sarki tenger középső medencéjébe vitte, elhaladva a Spitzbergák és a Rudolf sziget északi szélénél, majd visszavándorolt vele a Spitzbergák és a Grönland közti szorosba. Itt szabadult ki azután jégbörtönéből a hajó 1940 január 13-án, 812 napi sodródás után. Az északi sarkvidék tehát igazi és valóságos óceán. Középpontjában 4000 méternél is mélyebb. Feneke meglehetős szabályossággal emelkedik a szélei felé, különösen felemelkedik Amerika és Ázsia kontinentális partjai mentén, azon a küszöbön, amely összeköti Grönlandot, a Spitzbergákat, a Ferenc József-földet és Novaja Zemlyát, valamint a Behring szoros küszöbén, ahol már alig 30 méteres vízréteget találunk.

A Papanin-expedició sok érdekes megállapítása közé tartozik, hogy a hideg-pólus egyáltalán nem esik egybe a földrajzi sarkkal. Magának a sarknak táján a hőmérséklet kevésbbé szélsőséges, mint a szomszédos szárazföldeken: Szibériában, Alaszkában, vagy Grönlandban. Oka ennek, hogy a jég alatt levő víztömeg szinte központi fűtésként hat. A hideg-pólus minden valószínűség szerint a szibériai Verhojanszkban van, ahol már 52 fokot is mértek a fagypont alatt, és 40 fokot is — fölötte. Ugyanez az expedíció figyelte meg, hogy ellentétben az addigi hiedelmekkel, az egész sarkvidéken élnek állatok. A sark közvetlen közelében láttak madarakat, jegesmedvéket és fókákat is, amelyek vidáman hancúroztak a jégtáblák között. Ebből következik, hogy a táplálkozásukhoz szükséges halakat is megtalálni ott.

További kutatások megállapították azóta, hogy az északi sarkvidék legnagyobb és egyben a föld második legnagyobb gleccsere — a Déli sark gleccsere után — a grönlandi Inlandsis, amelynek vastagsága egyes pontokon meghaladja a 3000 métert. Azt jelenti ez, hogy azok a hegységek, amelyek Grönland közepén vonulnak, valójában nem is hegységek. Sziklaszigetek hosszú sora áll itt ki a tengerből; e szigetek köze jég zsúfolódott, majd a jéglerakódások az idők folyamán összefüggő hegyláncca tornyosultak. Ha meg lehetne olvasztani az Inlandsist, akkor Grönland valószínűleg a Spitzbergákhoz hasonlítana: fiordok és belső tengerek szabdalnák dirib-darabra. Az Inlandsis vastagságát és az alapjául szolgáló szigetek helyzetét ma elég pontosan meg tudják állapítani ultrahangok segítségével.

Más hatalmas gleccserek vannak Ellesmere szigetén és a Spitzbergákon. Mindezek a gleccserek észrevétlenül lefelé mozognak s egyre alább merülnek a tengerbe. Amikor azután az összetartó erő nem tud már megbírkózni a lebegő tömb súlyával, illetve a víz felhajtó erejével, akkor kisebb-nagyobb részek leszakadnak a gleccser nyelvéből. Ezek lesznek az úszó jéghegyek. A sark közvetlen közelében nincsenek jéghegyek. Ezeket ugyanis Ellesmere, Grönland és a Spitzbergák gleccserei termelik és az áramlás innen nem a sark, hanem az Atlanti óceán felé sodorja őket. A legtöbb jéghegy el is olvad, mire lejut a 40-ik szélességi fokig, ahol már rendszeresen hajók is járnak. Az igen nagy jéghegyek azonban egészen sajátos kör-

mozgást végeznek. Emlékezetes példa rá, hogy radarral felszerelt repülőgépek 1946-ban Point Barrowtól északra 500 kilométerre a ködön keresztül egy ismeretlen szigetet véltek felfedezni. További vizsgálatok azonban kiderítették, hogy az állítólagos sziget mozgásban van, vagyis nem sziget, hanem óriási jéghegy, a legnagyobbak egyike, amelyet valaha is észleltek. Hosszát 30, szélességét 25 kilométerben, magasságát 60 méterben állapították meg, következésképen 350—400 méterre merülhet bele a tengerbe. A jéghegy csak egy darabig haladt a szokásos úton, azután elkanyarodott és 1951-ben visszaérkezett annak a gleccsernek közelébe, amelyről évekkel ezelőtt vált le Ellesmere szigetén. Nyilvánvaló magyarázata az, hogy a jéghegyek csak addig haladnak a felszíni áramlással, amíg olyan alsó áramlással nem találkoznak, amely tömegüknek nagyobb hányadát éri. Ettől kezdve ugyanis az alsó áramlás viszi magával őket. A nagyon nagy jéghegyek tehát, amelyek igen mélyen belesüllyednek a tengerbe, határtalan ideig keringhetnek a sarki tenger középső medencéjében. Azokat közülük, amelyek, mint mozgó szigetek, valami célra felhasználhatók, a különleges térképeken ma már fel is tüntetik.

Nyugodtan elmondhatjuk — fejezi be a *Scienza e Vita* tanulmánya —, hogy századunk első felében, a tudomány végére jutott mindazoknak a feladatoknak, amelyek az északi sarkvidéken várakoztak reá. A jövőben nincsen szükség felfedező tudósok kockázatos és áldozatos vállalkozásaira. Ami teendők felmerülhetnek, azokra már a szervezők és a gyakorlati emberek az illetékesek.

Ó EGYETLEN BIZODALMAM, jusson eszedbe szenvedésed, hogy minden viszontagságomban atyaian segítségemre légy. Oldd meg bűneim súlyos kötelét, oltalmazz a titkos hibáktól és a nyilvánvaló vélekektől, védj meg a kísértés hamis tanácsaitól és a bűnök alkalmaitól. Töltsd el szenvedésed őszinte érzésével és Szent Anyád fájdalmának igaz megfontolásával. Légy irgalmas bírám és tanits meg a te helyes szolgálatodra. Sebeidben minden betegségem meggyógyul, fejed kinjaiban értelmem megerősödik és fölvérteződik minden fondorlat ellen, és követem szenvedésed példáját, amennyire tudom.

Suso Henrik (1295—1366)

RÓMAI SZENT FRANCISKA (Márc. 9.)

Római Szent Franciska († 1440) megkapó mintaképe a keresztény háziasszonynak és családanyának. Negyven esztendőre terjedő házasélete a legtökéletesebb harmonia jegyében folyt le. Férjéhez mindig figyelmes, gyöngéd és szeretetreméltó volt és soha, még a legkiseb dologban sem került vele összeütközésbe. Ezt főleg azzal érte el, hogy egeszen családjának élt. Ha választania kellett valamely nem kötelező áitatossági gyakorlat végzése és háziasszonyi teendői közt, habozás nélkül mindig az utóbbiak javára döntött. „A férjes nőnek — mondotta többször — Istent sokszor az oltáron kell hagynia, hogy megtalálja őt házi gondjai közt." Férjéhez hasonló szeretettel fonta körül gyermekeit. És Isten hat szép gyermekkel áldotta meg boldog házasságát és ő valóságos angyaloknak nevelte őket. Családja mellett cselédeire és szolgálóira is kiterjesztette anyai szeretetét. Pontos napirendet készített számukra és volt rá gondja, hogy az imádság és munka mellett szórakozásra is jusson idejük. Este együtt imádkozott velük, gyakran olvasott fel nekik épületes könyvekből s buzdította őket a szentségek gyakori vételére. Ha pedig valamelyiküik megbetegedett, maga ápolta olyan szeretettel, mintha tulajdon gyermekei lettek volna. De bármily odaadással merült bele gazdasszonyi és családanyai kötelességeinek teljesítésébe, mindig talált időt lelki áhítatának kielégítésére is. Lehetőleg mindennap hallgatott misét, gyakran gyónt és áldozott és az Oltáriszentség iránti határtalan szeretetében és áhítatában akárhányszor órákhosszat térdelt teljes összeszedettségben és elragadtatásban az oltárszekrény előtt. Áhítatának másik kedves tárgya az Úr Krisztus kínszenvedéséről való elmélkedés volt. Csak egyre nem volt ideje: a szórakozásra. Színházba egyáltalában nem járt s a nyilvános mulatságokat lehetőleg kerülte. Barátnői zaklatták is emiatt: ilyen előkelő nemes hölgynek mégsem illik ennyire visszahúzódni a világtól. Ő azonban azzal hárította el magától a gáncsoskodásokat, hogy számára nem a világ, hanem az evangélium írja elő a követendő életszabályokat. E mellett az elv mellett mindvégig ki is tartott: mindvégig megmaradt családja őrző angyalának és a szegények nagylelkű gyámolítójának. bg.

GYÜMÖLCSOLTÓ

Már sokaknak figyelmét felkeltették egyházi ünnepeink magyar nevei. Leginkább azon szoktak eltűnődni, hogy az ünnepek mély üdvtörténeti és liturgikus tartalmát akárhányszor egyáltalán nem fejezik ki. Urunk feltámadását hús-vétnak, a Szent Szűz látogatását sarlósnak nevezzük; március ünnepe pedig egyenesen gyümölcsoltó, tehát kertgazdálkodási elnevezés, holott tárgya üdvösségünk történetének legjelentősebb kezdő eseménye, a Megtestesülés. Ugy látszik, olykor mintha igaza volna Dékány Istvánnak, aki szerint „az életet túlságosan realisztikusan, földhöz tapadóan éljük s nem érezzük, mi mindent jelent az, ha szélesen néző világszemléletünk és transzcendens vágyaink vannak, melyek mélyebbről mozgatják a lelket."

Pedig a gyümölcsoltó elnevezés egyáltalán nem gazdasági, hanem mint annyi más a magyar nyelvkincsben, bibliai eredetű. Izaiás próféta mondja ugyanis egyik messiási jövendölésében, hogy a Megváltó Jessze törzsökén fakad: „És vesszősarjad Jessze törzsökéből és virág növekedik az ő gyökeréből" (11, 1). A szentatyák és az egyházi írók hagyományos magyarázata szerint „Jessze ága, szép virága" a Szent Szűznek igen gyakori epitheton ornans-a, díszítő jelzője. Ezt a bibliai címet használja például magyar nyelven a mohácsi vész táján írt Érdykódex; s 1651 óta a Cantus Catholici-ben és az emlőin táplálkozó egyházi énekirodalomban gyakran fonódik ez a metafora a Szűzanya állandó dícséretébe. Ez a termőágmotívum a XIX. század óta ismert vallásos ponyvafüzetekben is sűrűn felbukkan, mint Mária egyik legközkeletűbb dícsérete: „Mennyei drága kincset termő aranyág — Élet termőfája, kinek édes gyümölcse lelkünket táplálja, Jessze magvának gyümölcsága — Óh, legdrágább gyümölcsöző!" — és garmadával idézhetnénk hasonlókat. A Mária aranyág motívum a népi gyűjtésben is megtalálható; egy 1933-ban közölt zalai pásztorköszöntő ősi rigmusaiban például így csendül fel:

Gyökér adja fáját,
fája adja ágát,
ága adja bimbaját,
bimbó adja virágát,
virág adja almáját,
köszöntsük a Boldogságos
Szűz Máriát!

A magyar gyümölcsoltó elnevezés legmélyebb értelmét csak akkor tárjuk fel teljesen, ha Izaiás próféta jövendölését a sarjadó és virágbaboruló vesszőről az angyali üdvözlet pillanatában szemléljük. Jessze, azaz Dávid atyai családja törzsökének uj sarján, Márián megnyugszik az Ur lelke és születendő Gyermeke az Isten Fia lesz. Erre a csodálatos „ágacskára, oltványocskára" gondolt a középkori magyar és ujjongva fedezhette fel a saját paraszti munkájával való egybevágást, időszerű idénymunkája megláttatta vele a hasonlatosságot az ünnep misztériumos tartalmával. Oltás történt Márián is, emberi szűz az Isten anyja lesz. Mindegy, egyházi férfiak ajánlották-e, vagy népünk vallási érzése alakította-e ki ezt a más népeknél ismeret-

len ünnepnevet: tény, hogy gyönyörűen kifejezi az egyházi ünnep tartalmát és képszerűségével mintegy megjeleníti az isteni titkot: „És az Ige testté lőn!"

Ilyesformán a gyümölcsoltó elnevezés is arra vall, hogy népünk átélte és szervesen beleépítette világképébe a misztérium valóságát és az ünnepi titoknak mindennapi életébe való beleojtásával szentelte meg tevékenységét.

Hogy a gyümölcsoltó csakugyan a magyar középkori világszemlélet elnevezése, élénken illusztrálja az ünnep folkloreja, a hozzá kapcsolódó népi szokások. Ezek azt is megmutatják, hogyan kapcsolja bele a nép az ünnepi misztérium tartalmát jelképes ábrázolásával életének kozmikus összefüggéseibe. Gyümölcsoltót országszerte „termőnapnak" tartják a palánta és fatisztogatásra; általános szokás — alapítja meg Bálint Sándor — hogy ezen a napon szemzik a fákat; ekkor történik a Skolasztika napja (február 10.) óta ászok alatt tartott ojtóágak berakása. Göcsejben azt a fát, amelyiket ezen a napon ojtanak be, nem szabad letörni, vagy levágni, mert vér folyik belőle. Aki ilyen fát mégis levágna, megvakul, sőt ő is kárhozik: tettét a népi hiedelem olyká veszi, mintha embert ölt volna. Még nyesegetni, tisztogatni, elégetni sem szabad az ilyen fát, hanem magától kell elkorhadnia, viszont nagyon jó ojtóágak szerezhetők róla, és az új ojtás igen bőven terem majd — állapítja meg Gönczi göcseji néprajzi monográfiája.

Ünnepünk tehát tág értelemben stílust ád a szürke valóság mindig esetleges eseményeinek, átalakítja őket, úgy hogy kidomborodik egyik alapformája: az üdvtörténet „leképezése", vagyis a makrokozmosz mikrokozmikus tükörképe. Az ünnepet oly mély titok hatja át, hogy az Egyház valahányszor liturgiájában Istennek erről a nagy titkáról megemlékezik, a misztérium imádatára térdreborul. Ezt a mély misztériumot találja meg a nép lelke; szimbolikus átérzéssel „leképezi" s ezt a képet fejezi ki a paraszti életben gyökerező s számára éppen ezért szemléletesebb magyar nevével.

Elvont gondolkodásra általában kevés hajlamával rendelkező népi kultúránk ugyanis máig megmaradt sajátosan vizuális jellegűnek. Elvont fogalmainkat szeretjük érzékletes képekkel kifejezni; képzeletünket, gondolatvilágunkat tagadhatatlanul jellemzi egy bizonyos szemlélődő realizmus. Ez annyira fogékony a valóság iránt, hogy legszívesebben fogalmainak kifejezését belőle bányássza. Ez a virágzó szókép-kincs átsegít azután a logikai megértés és kifejezés hiányain, megértet, kifejez és közelhoz olyasmit, amit a nép máskép egyáltalán nem, vagy csak nagyon nehezen tud elérni.

Ez a szemlélődő realizmus — népi vallásosságunknak e nagyon fontos alakító tényezője — nyilatkozik meg a misztérium érzékletes, képszerű megjelenítésében is. Egy mult századi vallásos ponyva-nyomtatvány zengi ezen az ünnepen:

Mint a rózsabimbó meghajlott Mária,
alázattal így az angyalnak szavára,
ime, én az Úrnak szolgáló leánya,
legyen igéd szerint az ő akarata!

Az ág és a virág, az élet ősi, általános emberi szimbóluma nálunk nagyon fontos szerepet kap. Az angyali üdvözlet Szent Szűzéről a virág, aranyág képeiben szól a magyar népiség nyelve, s ezzel nemcsak visszaemlékezik az üdvtörténet eseményére; mintegy ujra és ujra valóságra váltva látja is azt a napfény melegére kifakadó bimbóban, vagy a „zöld ágban". Vallásos népénekeinkben gyakran előfordul ez a kép:

..... gyere bimbó zöld ágon,
ó napfény, ó élet, ó édes Jézus,
ó édes Jézus!

Ősrégi keresztény szimbólum a zöld ág, az élet jelképe, mely az ártatlanságot, szűzességet jelenti. A virágzó zöld ág, bimbót hordozó zöld ág a szeplőtelen anyaság képe. Igy tudják ezt a somogymegyei Nemesviden is, ahol a legénykék karácsony éjjelén éjfél előtt „ostyázásra" mennek: Hófehér ostyába zöld levélkét vagy ágacskát helyeznek el és házról házra járva kiosztják az ostyákat. Énekük szerint a fehér ostyában lévő zöld ág a Szűzanya méhének tisztaságát jelenti.

Ami gyümölcsoltókor kezdődik, karácsonykor diadalmaskodik: gyümölcsoltó misztériuma ekkor jut el tetőpontjára. S ha már gyümölcsoltó titkát viruló ágban látta a néplélek, a karácsonyt is ezzel a képkészlettel szemlélteti. Csakugyan, éppen a karácsonnyal kapcsolatban ismerjük először a magyar nyelv történetében azt a szót, mely leggyengédebb szavunk a szülés kifejezésére és ismét virágkép: „Mikoron ez szentséges szűz megverágoznék, és ezön szentségös és tisztelendő föld megnyilék és nékönk idvözítőt terömne..." — mondja az 1512—13-ban írt Nagyszombati Kódex. Ugyanezzel a képszóval ünnepli a Cantus catholici is Mária istenanyaságát: „Ékes mennyei virágszál, ki méhedben megvirágzál!" 1506-ban a Winkler-kódex is ezt sóhajtja befejező két sorában, melynek nincs latin eredetije: „Édes anya, bódog anya, verágszülő Szűz Mária!" Ezeknek a hagyományoknak gyökérzetén nőtt ez a máig is mindenütt ismert ének:

Örülj, vigadj tisztaságban
megvirágzott anyaság,
angyali ártatlanságban
tündöklő menyasszonyság!

Ez a hagyományos kifejezésmód érteti meg azt is, hogy míg a Lorettói litánia invokációit mindenütt általában szószerint fordítják, miért került mégis a magyar szövegbe a „Mater intemerata" helyébe a „Szűz virág szentanya". Azért, mert ez a latin eredeti tartalmának a magyar néplélek előtt magától értetődő adekvált kifejezése.

Szemlélődő realizmusunk tehát csakugyan a valóság világába néz, de azért, hogy a kegyelem erejével ezen át sejtesse meg kozmikus világszemléletének transzcendens vágyait.

Hetény János

Felelős kiadó: Sik Sándor

535 52 — 4800 pld. — Élet-nyomda, Budapest. F. v.: Bán Andor igazgató

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

JAROSLAV DURYCH (született 1886-ban) a modern cseh irodalom egyik legerőteljesebb egyénisége, költő, novellista, regényíró. Hatalmas Waldstein-trilógiája a legjobb modern cseh történelmi regény. A harmincéves háború Csehországát mutatja be európai, sőt világtávlatba állítva: hősei Erdélytől Mexikóig járnak, és sorsukon át az író azt mutatja meg, hogyan nőtt ki a vallásháború nemcsak elvi különbségekből és politikai feszültségekből, hanem az emberi gyarlóságokból, tévedésekből és szenvedélyekből is. Ebből a mély katolikus lelket sugárzó műből való a számunkban közölt részlet: a regény egyik hősnője, Lichtenstein hercegnő komornája, a spanyol-mór eredetű Angyalka mondja el gyermekkorának egy fejezetét a hercegi vár vendégei előtt.

Többeknek. A szentségi böjtöt szabályozó új egyházi törvény az idei év január 16-án lépett életbe. Érinti mind a miséző papokat, mind a szentáldozáshoz járuló világi híveket. A felmerülhető összes kérdésekre megfelel az a kitűnő tájékoztatás, amelyet a *E. G. Mahoney* kanonok tollából a *Tablet* tett közzé.

Világos, hogy az utolsó vacsorán, amikor az Úr Jézus az Oltáriszentséget létesítette és kiszolgáltatta, az apostolok böjtölés nélkül vették azt magukhoz. Miként azonban Tertullianus és Szent Ágoston is tanúsítja, az ő korukban már egyházi törvény volt, hogy a miséző papok és a hívek annak a napnak éjfélétől kezdve, amelyen az Oltáriszentséget magukhoz veszik, az áldozás megtörténtéig szentségi böjtöt tartsanak. Az a természetesség, amellyel megemlékeznek erről, kétségtelenné teszi, hogy az előírás jóval előttük keletkezett. Igen valószínű, hogy már a kezdeti időkben is megvolt. Magyarázata nyilvánvalóan az, hogy a papok és a hívek ilyen módon fejezhették ki a legalkalmasabban külsőleg is azt a tiszteletet, amely Krisztus testét megilleti: az égi táplálóknak meg kell előznie bármiféle földi eledelt. A szentségi böjtnek ezt a törvényét azonban mindenképpen maga az Egyház alkotta, amelynek így a változtatás is hatalmában áll. Ám ha eltekintünk attól a rendelkezéstől, amelynek értelmében a haldoklók és a halálos veszedelemben forgók az Oltáriszentséget, mint szent útravalót, minden előzetes böjtölés nélkül magukhoz vehetik, az eredeti törvény általánosságban mindeddig változatlanul érvényben volt. A legújabb időkben, a második világháború alatt és azzal kapcsolatban, tett ugyan az egyház kivételeket, de ezek meghatározott különleges esetekre szóltak és egyéni jelleggel birtak. A legmesszebbmenő kivételezésnek azt az 1947-es rendelkezést kell tekintenünk, amely mindazoknak, akik Franciaország területén tartózkodnak, megengedte, hogy folyékony táplálékot még egy órával a szentáldozás előtt is magukhoz vehetnek. A különleges felmentések szaporodása és az esti misék bevezetése aztán már előre vetítette magának az általános törvénynek módosítását is. Észre lehetett venni annak az új elvnek kibontakozását, amely a szentségi böjtöt nem a szentáldozást megelőző éjfélhez, hanem magának a szentáldozásnak időpontjához rögzíti.

Ezt az elvet az új törvény most az esti szentáldozás tekintetében szinte teljes mértékben keresztül is viszi. Aki ilyenkor járul szentáldozáshoz, előtte három órával még szilárd ételt és sze-

szes italt, előtte egy órával pedig nem-szeszes italt fogyaszthat. Az uj törvény tehát általánossá tette azt a kivételezést, amely a háború alatt a délutánra előrehozott karácsony-éjféli szentmisén, majd legújabban a husvét-vigiliai szentmisén végzett szentáldozásra vonatkozott. Mahoney kanonok megjegyzi itt, hogy a törvényhez mellékelt végrehajtási utasítás szerint csak olyan szeszes italra vonatkozik az engedély, amilyet étkezés közben szoktunk fogyasztani — sör, bor, stb. —, míg az égetett szesz bárminő fajtája — pálinka, konyak, likőr stb. — kifejezett tilalom alá esik.

Azoknak, akik a rendes délelőtti szentmisén kívánnak áldozni, általánosságban továbbra is meg kell tartaniok az éjféltől kezdődő szentségi böjtöt. Ha azonban a böjt szigorú megtartása esetén mértéken felül szenvednének — akár munkájuk fárasztó volta, akár a szentáldozás aránylag késői időpontja, akár a templomig megteendő út hosszúsága folytán —, akkor nem szesztartalmú folyékony táplálékot még a szentáldozás előtt egy órával is fogyaszthatnak. Nagy távolság, ha két kilométernél többet kell gyalogolni a templomig. Aránylag késői időpont, ha a szentáldozásra reggel 9 óra után kerül sor. A mondott lehetőséggel bárki élhet, azok is, akik egyébként normális egészségnek örvendenek. Az egyetlen megszorítás az, hogy ki kell kérni és figyelembe kell venni a gyóntató tanácsát. Betegek, de ugyancsak gyóntatójuk hozzájárulásával, időkorlátozás nélkül vehetnek magukhoz a szentáldozás előtt, nem szesztartalmú folyékony táplálékot s bármilyen — akár folyékony, akár szilárd — orvosságot, ha abban nincsen szesz. Betegekre tehát nem vonatkozik az egy órás teljes böjt sem. Nem feltétel az sem, hogy a betegség ágyhoz kösse az illetőt.

Amikor az uj törvény a könnyítések igénybevehetését a gyóntató hozzájárulásától teszi függővé, kimondja azt is, hogy gyóntatón értendők mindazok a papok, akiknek felhatalmazásuk van a tanácsot kérő személy gyónásának meghallgatására. A hívő tehát, de a pap is, ha állandó gyóntatója is van, nem köteles ehhez fordulni, s kérdését, illetve kérését gyónáson kívül is előadhatja. A gyóntató nemcsak esetenként, de az indokoló körülmények fennállásának egész tartamára megadhatja hozzájárulását. A gyóntató dönti el azt is, hogy a szentáldozás előtt fogyasztani kívánt táplálékot szilárdnak vagy folyékonynak, szesztartalmúnak-e vagy sem kell nyilvánítani. Döntéseiben óvakodnia kell mind a lazaságtól, mind a túlzott aggályoskodástól.

Végül a legfontosabb mozzanat. A leggyökeresebb és általánosságban a leghasznosabb változást az uj törvénynek abban a megállapításában kell látnunk, hogy a közönséges tiszta víz ivása nem töri meg a szentségi böjtöt. Bizonyára lesznek ezentúl is ájtatos lelkek — fejezi be Mahoney —, akik még vizet sem kívánnak inni a szentáldozás előtt, de ha az Oltáriszentség iránt való tiszteletből győzik le szomjúságukat, már nem az egyház parancsának tesznek eleget, hanem az önkéntes önmegtagadás érdemszerző cselekedetét fogják gyakorolni.